

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Šmídová

Studijní program: B6701 - Politologie

Studijní obor: 6701R008 Politologie

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Prouza Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kateřina Šmídová
Studium:	F15BP0130
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	ROLE SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ NA ŽENÁCH V KONŽSKÉM VÁLEČNÉM KONFLIKTU
Název bakalářské práce AJ:	THE ROLE OF SEXUAL VIOLENCE AGAINST WOMEN IN ARMED CONFLICTS IN CONGO

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude věnovat sexuálnímu násilí v Konžském válečném konfliktu. Jedná se o válečný konflikt mezi lety 1998-2003. Cílem práce je odpovědět na výzkumnou otázku: Jaká je role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu? Jedná se o instrumentální případovou studii, která v rámci kvalitativního výzkumu bude pracovat s explanační metodou. Pro tuto práci je využita teorie strategického znásilnění. Tato teorie bude pak následně aplikována na konkrétní případ, tedy válku v Kongu. Téma práce bylo vybráno ze dvou důvodů. Jedním z nich je jeho aktuálnost. Druhým je fakt, že sexuální násilí v konžském válečném konfliktu bylo jedním z nejdrastičtějších a trpěl obrovský počet žen. Z těchto dvou důvodů je možné říct, že se jedná o téma, která zajímá mezinárodní společenství, proto je také vhodné se mu věnovat.

Baaz Eriksson, Marina a Stern, Maria. 2013. Sexual violence as a Weapon of War? Perceptions, prescriptions and problems in the Congo and beyond. Geneva: Zed Books. Bastick, Megan, Grimm, Karin a Kunz Rachel. 2007. Sexual violence in armed conflicts. Geneva: SRO Kundig. Boesten, Jelke. 2014. Sexual Violence during War and Peace: Gender, Power, and Post-Conflicts Justice in Peru. New York: Palgrave Macmillan. Leatherman L., Janie. 2011. Sexual violence and armed conflicts. Cambridge: Polity Press. Ptáčnicková, Iveta. 2013. "Bezpečnost žen z perspektivy teorie feminismu v mezinárodních vztazích: Sexuální násilí jako účinná zbraň války." Obrana a strategie 1, č. 2, 41-52. Weiss, Herbert. 2000. War and Peace in the Democratic Republic of the Congo. Uppsala: Repro Ekonomikum.

Garantující pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 23.6.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autora:

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Janu Prouzovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování cenných rad a poskytnutí konzultací při zpracování mé bakalářské práce. Poděkování patří také Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové a všem jejím pedagogům a pracovníkům. V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu při studiu.

Anotace

Práce se bude věnovat sexuálnímu násilí v Konžském válečném konfliktu. Jedná se o válečný konflikt mezi lety 1998–2003. Cílem práce je odpovědět na výzkumnou otázku: Jaká je role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu? Jedná se o instrumentální případovou studii, která v rámci kvalitativního výzkumu bude pracovat s explanační metodou. Pro tuto práci je využita teorie strategického znásilnění. Tato teorie bude pak následně aplikována na konkrétní případ, tedy druhou válku v Kongu. Téma práce bylo vybráno ze dvou důvodů. Jedním z nich je jeho aktuálnost. Druhým je fakt, že sexuální násilí v konžském válečném konfliktu bylo jedním z nejdrastičtějších a trpěl obrovský počet žen. Z těchto dvou důvodů je možné říct, že se jedná o téma, která zajímá mezinárodní společenství, proto je také vhodné se mu věnovat.

Klíčová slova: sexuální násilí, Kongo, válka

Annotation

This work will focus on sexual violence during Congolese war conflict. This conflict took place during years 1998 and 2003. Object of this work is to find an answer to investigatory question: What is a role of sexual violence on women during Congolese war conflict? This work have a form of instrumental case study, which works with explanatory method in the frame of qualitative research. For this work is used a theory of strategical rape. This theory will be afterwards applied on particular case, the second Congolese war. The theme of this work was chosen from two reasons. Firstly because of its up-to-date status, secondly because of the fact, that sexual violence in Congolese war conflict was one of the most drastic cases and enormous numbers of women suffered from this violence. For these two reasons could be said, this theme is interesting for international societies and is appropriate to focus on it.

Key words: sexual violence, Congo, war

Obsah

ÚVOD	7
1. DRUHÁ VÁLKA V DEMOKRATICKE REPUBLICE KONGO	12
1.1 HISTORICKÉ POZADÍ	12
1.2 PRŮBĚH DRUHÉHO VÁLEČNÉHO KONFLIKTU	14
1.3 SNAHY O PŘÍMĚŘÍ	17
1.4 DŮSLEDKY DRUHÉ VÁLKY V DRK	19
2. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ NA ŽENÁCH V OZBROJENÝCH KONFLIKTECH	21
2.1 VÝVOJ SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ VE VÁLEČNÝCH KONFLIKTECH	22
2.2 PROJEVY SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ	23
2.3 DŮSLEDKY SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ	24
2.4 SEXUÁLNÍ NÁSILÍ V NOVODOBÝCH KONFLIKTECH	27
2.5 SEXUÁLNÍ NÁSILÍ A MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE	30
3. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ V DRUHÉ VÁLCE V DRK	33
3.1 PŘÍČINY SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ V DRK	34
3.2 PROJEVY SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ V DRK.....	36
3.3 DŮSLEDKY SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ V DRK	38
3.4 SHRNUÍ PROBLEMATIKY SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ V KONFLIKTU V DRK	40
4. TEORIE STRATEGICKÉHO ZNÁSILNĚNÍ	42
5. ANALÝZA	43
ZÁVĚR	47
ZDROJE	50

Úvod

Sexuální násilí na ženách je v konfliktech užíváno jako zbraň již několik staletí. Jeden z nejvýraznějších momentů světové historie, kde tento jev byl zaznamenán, zkoumán a trestán, byla válka v Kongu¹, která se odehrávala mezi lety 1998–2003. Řada autorů, např. Herbert F. Weiss (2000) na tento konflikt nahlíží jako na nejdrastičtější konflikt na africkém kontinentu, protože se pro něj užívá rovněž označení první africká světová válka. Tyto boje se zapsaly do afrických dějin nejen vysokým podílem násilí proti civilistům, ale také vysokým počtem sexuálních obětí, kterými jsou nejčastěji právě ženy a dívky, jak např. dokládá zpráva Amnesty International z roku 2004.²

Problematika sexuálního násilí na ženách je veřejností vnímána velmi citlivě, což se odráží i ve velmi kritickém postoji mezinárodního společenství. Není proto divu, že mezi zločiny proti lidskosti patří právě ty, které jsou páčány na ženách a dětech. Sexuální brutalita, ke které jsou lidé ochotni zajít, je tak jednou z nejodsouzenějších věcí, které se mohou ve válečných konfliktech odehrávat. Současně se však bohužel zdá, že se výskyt a intenzita těchto zločinů nezmenšuje, ba spíše naopak.

Je proto více než nutné tuto problematiku zkoumat a zabývat se jí, neboť jedině tak bude možné její ničivé účinky co nejvíce omezit. V tomto duchu se autorka rozhodla zaměřit i svoji bakalářskou práci. Konkrétně se pak snaží na příkladu konžských válek zjistit, do jaké míry ovlivnilo sexuální násilí daný konflikt a jakou konkrétní roli v něm hrálo, případně stále hraje, neboť sexuální násilí je spojeno s mnoha zásadními, dlouhodobými a často i celoživotními následky, které mohou značně zkomplikovat možnosti post-konfliktní rekonstrukce a rekonciliace společnosti.

¹ Byť v Africe existují dva státy, které ve svém jménu nesou název Kongo, v této práci se hovoří pouze o Demokratické republice Kongo. V případě hesla Kongo se tedy jedná o zkrácené pojmenování právě zmíněné země. (pozn. autora).

² Jedná se o zprávu Mass rape: Time for remedies (Amnesty International 2004).

Teoretický proud zabývající se sexuálním násilím je velmi široký a různorodý. Pro tuto práci byla zvolena teorie strategického znásilnění, kterou ve své knize *Defining Rape: Emerging obligations for states under international law?* popisuje Maria Eriksson (Eriksson 2010: 136–138). Podle této teorie je znásilnění nebo sexuální násilí obecně považováno za velmi efektivní taktiku při ozbrojených konfliktech, a to zejména za účelem zničení komunity. Autorka rovněž zdůvodňuje, proč je právě tato taktika považována za tak efektivní v rámci snahy porazit protivníka. O aplikovatelnosti a relevanci zvolené teorie hovoří mimo jiné i skutečnosti, že se jedná o jednu nejčastěji aplikovaných teorií při zkoumání násilí ve válečných konfliktech (například Jones 2013, Swaine 2015 aj.)

Tato práce je koncipována převážně jako kvalitativní výzkum jednoho konkrétního případu – druhé občanské války v Kongu. Jedná se tedy o instrumentální případovou studii. Nejprve se proto autorka zaměří na obecné zmapování zkoumané problematiky, a to jak po stránce faktografické (příčiny, průběh a následky občanské války), tak i teoretické. Následně se pak pokusí zvolený teoretický rámec aplikovat na zkoumaný konflikt, ověřit jeho platnost a odpovědět na výzkumnou otázku práce, tj. *jaká je role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu*.

Problematika sexuálního násilí se stala hlavním pracovním polem několika autorů. Mezi ty, kteří intenzivně věnují svou pozornost dané tématice, patří třeba soudce původem z Nigérie Chile Eboe-Osuji, který ve své práci *International Law and Sexual Violence in Armed Conflicts* nahlíží na danou problematiku primárně optikou mezinárodního práva, což bylo hojně diskutováno i v případě konžských válek.

Mezi další autory, které je možné zmínit, patří také Filip Reyntjens. Ten se věnuje obecně problematice Kongu z historického a faktografického pohledu. Právě jeho dílo *The Great African War: Congo and Regional Geopolitics, 1996–2006* je jedním ze zdrojů pro nastínění válečného konfliktu ve zkoumané zemi. Dalším autorem, kterého je vhodné zmínit, jelikož v této práci napomáhá poskytnutí dalších informací, je kniha *The African Stakes of the Congo War*, sepsaná Johnem F. Clarkem.

Téma sexuálního násilí na ženách ve válečných konfliktech je velmi blízké právě ženám. Další dílo, které je pro tuto práci důležité, je od Megan Bastick, Karin Grimm a Rahel Kunz s *Sexual violence in armed conflicts*. Tato kniha nabízí obecnou orientaci v sexuálním násilí v ozbrojených konfliktech a zároveň jsou zde podrobně rozpracovány válečné případy, ve kterých je sexuální násilí analyzováno. Geograficky se jejich práce dotýká Afriky, Ameriky, Asie a Evropy.

Další autorka, která nabízí podrobnější orientaci v problematice sexuálního násilí v ozbrojených konfliktech, je Janie L. Leatherman. Její kniha *Sexual Violence in Armed Conflict* nabízí širokospektré informace, které se týkají sexuálního násilí ve válečných konfliktech. Mimo jiné je v tomto díle také vytvořena typologie dané problematiky.

Další dvě autorky, jejichž dílo je pro tuto práci důležité, jsou Marina Baaz Eriksson a Maria Stern. Nejen, že v práci *Sexual violence as a weapon of war? Perceptions, prescriptions and problems in the Congo and beyond*, nahlíží podrobněji na problematiku pohlavního zneužívání, ale zároveň situovaly onu problematiku právě do země, která je předmětnou i pro tuto práci. Tato kniha mimo jiné obsahuje velmi předmětné a autentické výpovědi obětí, pachatelů a svědků, jež mají spojitost se zkoumanou problematikou.

Problematika sexuálního násilí je studijní i analytické pole i pro české autory či autorky. Z českého prostředí je možné vyzdvihnout Ivetu Ptáčnickovou, která na probírané téma nabízí pohled z jiných úhlů. V elektronickém periodiku *Obrana a strategie* publikovala článek s názvem *Bezpečnost žen z perspektivy teorie feminizmu v mezinárodních vztazích: Sexuální násilí jako účinná zbraň války*. I když tato práce nepracuje s feministickou teorií, tak i přesto je to de facto jiný pohled, který je třeba v rámci zkoumání pohlavního zneužívání na ženách ve válečných konfliktech, zohlednit.

V prostředí České republiky se dané problematice věnuje Lenka Klicperová, dokumentaristka, která se dostala do širokého povědomí veřejnosti zejména díky dokumentu *Slzy Konga*. Jedná se o snímek, kdy sama autorka cestovala právě do Demokratické republiky Kongo a na základě rozhovorů

s ženami, které byly znásilněné a zneužité, popisuje hrůzy, které se během konfliktu bezcitně odehrávaly.

Mezi odbornými prameny mají své zastoupení v této práci i dokumenty z mezinárodních organizací, jako například OSN nebo NATO. Rezoluce, které vzešly od institucí těchto organizací, jako například rezoluce *Woman, Peace and Security* (Rada bezpečnosti OSN), se soustředí na prevenci před sexuálním násilím ve válečných konfliktech. Současně s tím je také zdůrazněn negativní pohled na danou problematiku, jež se v případech mezinárodních společenství neseťká s pochopením.

Pohledy výše zmíněných autorů i dalších autorů, jejichž díla jsou využita v této práci, napovídají tomu, že sexuální násilí na ženách je téma, které je potřeba nadále zkoumat, hledat jeho příčiny a snažit se ho odstranit. Právě touha mezinárodního společenství po změně a nepřijatelnost tohoto druhu jakési pomyslné zbraně vede k tomu, že se jedná o stále zkoumanou a aktuální problematiku. Aktuálnost ještě podtrhuje několik argumentů. Jedním z nich je ten, že lidská práva a zločiny proti lidskosti jsou stále více v povědomí široké veřejnosti. Zejména pro ženy se stalo právě páčání pohlavního zneužívání na nich samotných tématem, které jim je bližší než mužům. Pro toto tvrzení existují alespoň dva možné důvody. (1) nárůst obecného povědomí o feministickém proudu, a (2) jakási citová blízkost k utrpení osob stejného pohlaví. I to byl ostatně jeden z hlavních důvodů, proč byla tato práce sepsána.

Práce je rozdělena do šesti částí. V první části práce je představen konflikt, ve kterém se právě zkoumaná problematika odehrává. Jedná se o druhou válku v Demokratické republice Kongo, která se odehrávala mezi lety 1998–2003. Pro dosažení uceleného pohledu na celý výzkum je potřeba se detailněji seznámit s podstatou války, její příčinou, smyslem a cílem. Jedná se tedy o souhrn událostí a faktů, které jsou jakýmsi pomyslným odrazovým můstkem pro tuto práci.

Druhá část práce zahrnuje obecný přehled o sexuálním násilí, o jeho projevech a důsledcích. Zároveň jsou zde zahrnuty novodobé konflikty, jež taktéž zaznamenaly přítomnost sexuálního násilí. Rovněž je v této části zmíněný pohled

mezinárodního společenství na problematiku sexuálního násilí ve válečných konfliktech.

Třetí část práce pracuje s konkrétní zemí a taktéž s konkrétním konfliktem, tedy s druhou válkou v Demokratické republice Kongo. Jsou zde popsány možné příčiny, projevy a důsledky sexuálního násilí, jež se odehrálo ve válečných konfliktech v DRK. I v této části je popsán pohled mezinárodního společenství na problematiku sexuálního násilí, jež bylo součástí konfliktu v DRK.

Další část se soustředí na teorii sexuálního násilí. Jak již bylo výše zmíněno, pro tuto práci byla zvolena teorie strategického znásilnění v ozbrojených konfliktech. Tato teorie je zde podrobněji rozpracována. S touto teorií je pak možné pracovat v rámci analytické části sexuálního násilí v Kongu.

Předposlední kapitola se věnuje analýze problému, tedy analýze sexuálního násilí v Kongu. V rámci této analýzy je použita výše zmíněná teorie, pomocí níž je možné dojít k samotnému cíli práce, a to zjištění, jaká je role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu. Na začátku práce je možné se domnívat, že sexuální násilí na ženách je tak silnou zbraní, že dokonce může ovlivnit průběh i výsledek celého konfliktu. I proto byla průvodní teorií, která bude aplikována v analytické části, zvolena právě teorie strategického znásilnění.

Poslední částí práce je pak samotný závěr. V tomto případě jde o ucelený pohled na danou práci, rekapitulaci teorie, analýzy a také konečného výsledku. V závěru práce je pak i mimo jiné možný pohled do budoucna. Jde o myšlenku, která se na základě výsledné fáze práce odráží a snaží se podívat na zkoumanou problematiku práce z úhlu, který by se v dalších, budoucích, letech mohl stát předmětem pro další práce.

1. Druhá válka v Demokratické republice Kongo

1.1 Historické pozadí

Druhá válka v DRK³ se odehrála mezi lety 1998–2003. Tomuto válečnému konfliktu ještě přecházel jiný konflikt, a to tzv. první africká válka, která probíhala mezi 1996–1997. Události, které se odehrály již před samotnou druhou válkou, jsou úzce propojeny s dalším vývojem politické a sociální situace v Kongu.

Příčiny první konžské války je možné situovat do historie jiného státu, a to do sousední Rwandy. Genocida rwandských Tutsiů a následné uchopení moci ve Rwandě po tamní občanské válce, zapříčinilo hromadný odchod dvou milionů rwandských Hutuů do východního pohraničí Konga⁴. Většina z emigrujících rwandských Hutuů byla přeskupena do táborů, které byly umístěny poblíž měst. V konkrétním případě v severním Kivu se jednalo o město Goma, v jižním Kivu šlo o města Bukavu a Uvira. Z těchto lokalit pak docházelo k útokům na Tutsie jak ve Rwandě, tak právě i v Kongu. Problémy mezi etniky nejvíce eskalovaly právě ve městě Uvira, kde Banyamulenge⁵ v říjnu roku 1996 napadli svoje sousedy z etnika Hutu. Guvernér jižního Kivu po této události rozhodl, že všichni Banyamulenge musejí opustit provincii (Turner 2007: 3–4).

Tento konflikt se zpočátku jevil jako lokální. Jsou zde však další aspekty, na jejichž základě je možné tvrdit, že konflikt byl mnohem většího rozsahu. Výše zmíněné události byly jen pomyslným odrazovým můstkem pro začátek první války v Kongu.

Během této války byl v zemi Mobutuův režim. Celým jménem Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu waza Banga se v roce 1965 ustanovil prezidentem Zaire⁶. Ve volbách byl prezidentem zvolen až o šest let později, tedy v roce 1971. Během

³ Demokratická republika Kongo

⁴ Rwandští Hutuové se přesunuli na sever a jih provincie Kivu (Turner 2007:3).

⁵ Autor Banyamulenge definuje jako komunitu Tutsijských pastýřů (Turner 2007:4).

⁶ Dřívější název pro Demokratickou republiku Kongo, k přejmenování došlo právě Mobutem Sese Seko v roce 1971, kdy se dostal k moci (Záhořík 2010: 267-274).

zastávání prezidentské funkce byl podporovatelem Hutuů a naopak Tutsiové byli vůči Mobutovi a jeho režimu v opozici (Záhořík 2010: 267–274).

Mobutův režim panoval v zemi mezi lety 1965 – 1997. Jednalo se o druh režimu, kdy byla veškerá moc situována do rukou jednotlivce. Zároveň zde docházelo k oslabování ostatních mocenských složek, které sloužily zejména ke kontrole obyvatelstva. Nejvíce problematickou dobou byla polovina osmdesátých let. Státní ekonomika fungovala velmi problematičticky. Začala se prohlubovat frustrace obyvatelstva. Samotná nechuť s dosavadním režimem podnítila i růst opozice (Walach 2010).

Právě opozice pak v dalších událostech sehrála klíčovou roli. Proti Mobutovu režimu se vymezila *Aliance demokratických sil za osvobození Konga* (AFDL).⁷ Ta byla složena ze čtyř opozičních skupin. Jednalo se o *Lidovou revoluční stranu* (PRP)⁸, která byla vedena Laurentem Kabilou. Dále pak *Rada národního odporu pro demokracii* (CNRD)⁹, která měla lídra André Kisase Ngandu. *Demokratická aliance lidu* (ADP)¹⁰, která měla v čele Déogratias Bugu a *Revoluční hnutí za osvobození Zaire* (MRLZ)¹¹, které bylo vedené Ansalme Masasu Nindagem. Součástí opozice byli i Banyamulenge. Poté, co byli z jižního Kivu vykázáni guvernérem, začala jejich touha po participaci v opozici sílit. Byli součástí Demokratické aliance lidu a pravděpodobně také Revolučního hnutí za osvobození Zaire (Turner 2007: 4).

Ačkoliv tento počáteční spor mezi Hutu a Tutsii měl nejprve lokální charakter, pro opozici to byla možnost participace na samotném dění v tomto sporu a případně jej využít ke svému prospěchu, zvláště pak pro svržení vládnoucího režimu a jeho nahrazení režimem, který by je zvýhodňoval.

Jednotky AFDL postupovaly po Zaire a získávaly podporu v jednotlivých částech země. Nejdůležitějším územím, které se podařilo dostat do protirežimní nálady, byla provincie Katanga, která je velmi bohatá na minerály. Katanga navíc

⁷ Alliance des Forces démocratiques pour la Libération du Congo (Turner 2007: 4)

⁸ Parti de la Révolution populaire (Turner 2007: 4)

⁹ Conseil national de résistance pour la démocratie (Turner 2007: 4)

¹⁰ Alliance démocratique des peuples (Turner 2007: 4)

¹¹ Mouvement révolutionnaire pour la libération du Zaire (Turner 2007: 4)

sousedí s Angolou a právě Angolané, kteří v této provincii žijí, podpořili protimobutovské jednotky. Velmi významná byla i spolupráce s rwandskými jednotkami, s nimiž obsadil provincii Kasai a následně i dobyl hlavní město Kishasa. Na diktátora Mobutu byl jeho dosavadními zahraničními spojenci i vnitřní opozicí vyvinut tak velký nátlak, že byl donucen utéct ze země. Po jeho útěku se Laurent Kabila prohlásil prezidentem Demokratické republiky Kongo, které tak změnil oficiální název z dřívějšího Zairu (Tuner 2007: 4–5, Clark 2002: 57).

1.2 Průběh druhého válečného konfliktu

První válka v Kongu, která měla za následek pád Mobutova režimu a vítězství AFDL, se stala mezníkem ve vývoji postkoloniální Afriky. I po první válce zde bylo častým jevem významné vměšování se cizích států do záležitostí DRK, a to zejména kvůli ekonomickým motivům. To platilo nejvíce pro Rwandu a Ugandu, které měly potřebu mít DRK pod kontrolou a rozhodovat o jejím dalším vývoji (Záhořík 2012: 132). Ze strany „západních“ států bylo zase důvodem nátlaku flagrantní porušování lidských práv.

Kabila, který se prohlásil prezidentem země, se v zásadě nijak nelišil od svého předchůdce Mobutu. Sám sebe považoval za vůdce, kterému mají být lidé vděční. Navíc se, stejně jako Mobutu, považoval za člověka, který byl do své role vybrán Bohem. Tato idea byla pro Kabilu tak důležitá, že neměl potřebu usilovat o získání důvěry od svých občanů či to alespoň předstírat. Konžané ji s ním však ve značné míře nesdíleli a postupně jeho režim začali vnímat *de facto* jako okupační. V roce 1997 měl Kabila poslední možnost na změnu režimu, avšak pokračováním ve svých diktátorských praktikách a lhostejným postojem k potřebám Konžanů, kteří požadovali ekonomickou a demokratickou prosperitu země, tuto možnost promarnil (Záhořík 2012: 132).

Kabila v zemi nastolil tvrdý režim. V květnu roku 1998 vydal výnos, který prakticky všechnu exekutivní moc předal do rukou prezidenta. Opozice byla omezena, nebyla zde možnost svobodných a soutěživých voleb. Vrcholem těchto

kroků, bylo sepsání nové ústavy v listopadu roku 1998, kdy prošla referendem, s účinností vstoupila v platnost v prosinci roku 1998 (Clark 2002: 60).

Upevňování moci bylo spjato s rostoucí nedůvěrou Lauranta Kabilu vůči svému okolí. Kabila se proto nejprve zbavil menších dřívějších lídrů AFDL a nakonec i bývalého druhého muže AFDL, kterým byl André Kisase Ngandu – velitel jejich ozbrojených složek (Turner 2007: 4–5). Nedůvěru však pocíťoval i ke svým zahraničním spojencům – Ugandě a Rwandě, a proto s nimi v roce 1998 rozvázal spolupráci a nařídil, aby se jejich jednotky okamžitě stáhly z DRK.¹² Ačkoliv bylo toto opatření v DRK vnímáno pozitivně, ve Rwandě a Ugandě se setkalo s opačným přijetím, a to s ohledem zejména na ekonomické zájmy obou zemí v těžbě nerostných surovin v DRK. Obě země se následně rozhodly spojit se skupinami odsouzených Konžanů¹³ a zorganizovat povstání ve východní části Konga, které bylo tentokrát namířeno proti tehdejšímu vůdci země Laurantu Kabilovi (Clark 2002: 62).

Povstalecké rebelské skupiny se nejvíce projevovaly v Gomě, Bukavu, Uviře a Kisangani. Ohrožovaly také východní část Kinshasy. Veřejně prohlašovaly, že Kabila se stal horším než Mobutu, a je tudíž nutné jeho i jeho režim eliminovat. Tato povstání byla Kabilovým režimem vykreslena jako rwandská a potažmo tutsijská invaze. Konflikt nadále nabýval na intenzitě. Jedním z momentů, kvůli kterému problém ještě více eskaloval, bylo veřejné prohlášení Kabilova mluvčího, který řekl, že Rwanda a Uganda jsou zločinecké státy, které ohrožují novou vládu v Kinshase (Clark 2002: 63).

Obyvatelé Konga se začali bránit. Například v Kinshase chodili do ulic lidé, kteří byli vyzbrojeni nejrůznějšími typy zbraní, jako byly mačety nebo klacky. Cílem bylo zničit protivníka. Problémem však bylo, že protivník se dal těžko určit. Stačilo být podezřelý, vypadat jako Tutsi nebo být i jinak oblečený a úřady nebo místní obyvatelé se rozhodli potenciální hrozbu zneškodnit. Pozoruhodné na celé situaci bylo, že se pod hrozbou stejného nepřítele podařilo,

¹² Vojenské jednotky sousedních států setrvaly v DRC ve spojitosti s předchozí válkou a následným svržením Mobutuova režimu (Clark 2002: 60-63).

¹³ Jednalo se o Konžany, kteří měli vazby s Mobutovým režimem nebo byli Mobutovi zastánci. (Clark 2002: 62).

alespoň na chvíli, smířit dosavadní režim Kabilu s hlavním městem, které mu do té doby vůbec nebylo nakloněno (Reyntjens 2009: 198).

Kabila během války vyzýval občany, ať se brání jakýmkoliv způsobem. Jeho projevy byly namířené proti rwandským Tutsiům. Xenofobní Kabila v zemi nastavil jakýsi typ konžské identity a ještě více tak podnítil etnickou rozpolcenost (Clark 2002: 67).

Do tohoto konfliktu ať už přímo nebo nepřímo vstoupily další africké země. Podporu Kabilovi vyjádřila Angola, Namibie, Zimbabwe, Čad či Súdán. Politickou podporu také vyjádřila také Libye a Gabon, jež jsou od ohniska konfliktu dosti vzdálení. Právě vzhledem k velkému množství zemí, jež se do války zapojily, je tato válka označována jako první africká světová válka (Reyntjens 2009: 198).

Proti Kabilovi a jeho spojencům bojovaly Rwanda, Uganda a také Burundi, jež vystupovaly pod hnutím RCD¹⁴. Konžská demokratická republika byla během bojů de facto rozdělena na dvě části. Východní část ovládalo hnutí RCD a západní část Kabila (The Hague Centre for Strategic Studies 2013).

Velkou roli v konfliktu měl také boj o surovinu koltan. Jde o kovovou rudu, která se celým jménem nazývá columbit tantalit. Po jejím roztavení se z ní stává prášek, který udržuje elektrické napětí. Je proto klíčovou surovinou při výrobě mobilních telefonů nebo notebooků (Slzy Konga [dokumentární film] 2009).

V roce 2000 nastala ve Východní části Konga koltanová těžební horečka. Lidé se hromadně přesouvali k nalezištím této rudy pod vidinou zbohatnutí. Právě východní část Konga začala z důvodů těžby koltanu bohatnout. Na těžbě této rudy, která byla v té době cennější než zlato nebo diamanty, bohatla i země. Není proto sporu o tom, že je možné druhý válečný konflikt označit i jako boj o nerostné suroviny. V zemi se jednalo o první koltanový boom, který ač rychle zajistil přísun peněz, které putovali do války, tak byl jen krátkodobý. V roce 2001

¹⁴ Zkratka francouzského názvu Rassemblement Congolais pour la Démocratie (The Hague Centre for Strategic Studies 2013)

začaly ceny této rudy výrazně klesat a zmenšil se tak finanční výnos, který během roku koltanová horečka přinesla (The Hague Centre for Strategic Studies 2013).

Válečný konflikt byl masovou a drastickou záležitostí. Válčíci muži a znásilňované ženy měli jen mizivou naději na ukončení jejich denního trápení. Během válečného konfliktu sepsal Herbert Weiss případovou studii, která na trýznění poukazuje. Zmiňuje zde také, že válka je všudypřítomná a mír jen nadějí. Jako aspekty války, které s sebou tento boj v DRK přinesl, zmiňuje zejména hlad, znásilnění a masakry (Weiss 2000: 27).

1.3 Snahy o příměří

Více jak rok trval válečný stav, než přišly první pokusy o smíření. Dne 10. července 1999 byla podepsána Lusákská smlouva, která kladla požadavek stáhnutí vojsk z fronty. Obyvateli Konga byla tato smlouva přijata s nadšením. Sami totiž chtěli mír a klid v zemi. K míru se také přikláněli největší Kabilovi spojenci, konkrétně Zimbabwe, Angola a Namibie. Kabila však tuto dohodu o příměří využil jen jako časový prostor, ve kterém mohl přeorganizovat a obnovit své vojenské síly. I když smlouvu z Lusaky roku 1999 podepsal, později ji diskreditoval a stala se tak pro něj nepřijatou (Clark 2002: 68).

Do konfliktu v DRK zasahovaly také mírové jednotky OSN.¹⁵ Jejich cílem bylo podpořit mír, v rámci kterého bylo nutné dostat smlouvě z Lusaky. Jak již bylo výše zmíněno, podmínky této smlouvy nebyly dodrženy, a tak OSN ještě posílila svoje řady. Nátlak na příměří ze strany OSN a lékařského výboru při NATO dohnal obě válčíci strany k setkání v Kampale v dubnu roku 2000. Bylo požadováno, aby obě válčíci strany stáhly svá vojska a zastavily nepřátelské akce. Pokrok byl minimální, boje pokračovaly a MONUC byly ve své působnosti pořád omezené (Haskin 2005: 118–121).

Důležitým mezníkem války se stala smrt Laurenta Kabilu, který byl zastřelen svým bodyguardem 16. ledna 2001. Jedním z důvodů zmíněných v knize Johna F. Clarka byla sílící nespokojenost s Kabilovým režimem a také s jeho

¹⁵ Užíváno pod zkratkou MONUC (Haskin 2005: 117).

antipatií vůči ukončení války a nastolení míru. Ozbrojený konflikt však Kabilova smrt neukončila a neukončila jej ani inaugurace nového prezidenta, kterým se pouhých deset dní po smrti Laurenta Kabilu (26. ledna 2001) stal jeho syn Joseph (Clark 2002: 68), jež danou funkci vykonává do doby psaní této práce (2018).

Joseph Kabila byl přístupnější k procesu vyjednávání než jeho otec, a ačkoliv měla ku příkladu Rwanda v plánu stáhnout svá vojska z některých měst již za Laurentovy vlády, nástup jeho syna k moci řešení situace uspíšilo. V roce 2001 se tak začala stahovat i Namibie. Naději na stažení vojsk z některých míst vyjádřil i někdejší ugandský ministr zahraničí, Angola však naopak stažení svých sil i nadále odmítala a naopak svoji přítomnost ještě posilovala (Haskin 2005: 121–124).

Klíčovým rokem v celém konfliktu byl rok 2002, v němž došlo hned k výraznému stahování vojsk i k několika pokusům o uzavření příměří. Svě jednotky v tomto roce stáhlo Burundi a stejně tak i Rwanda stáhla z bojiště hned několik desítek tisíc vojáků. Dne 30. července spolu DRK a Rwanda podepsaly dohodu o obchodu, která byla spojena i se stažením zbytku rwandských obranných sil.¹⁶ Po Rwandě začaly definitivně odvolávat svá vojska z boje i Angola a Zimbabwe. Dne 6. srpna 2002 pak Uganda podepsala dohodu s DRK ohledně bilaterální obrany.¹⁷ I když se vlády rozhodly pro spolupráci, pořád ještě probíhaly boje, zejména rebelských nebo povstaleckých skupin (Haskin 2005: 126–128).

Rok 2002 tak lze považovat za období jakési tranzice. Kromě výše zmíněných podepsaných mírových dohod podepsala na konci roku mírové dohody nejdůležitější povstalecká hnutí. Velmi důležité bylo prosincové jednání v Pretorii, na němž došlo k vytvoření přechodné vlády, na které participovaly hlavní politické skupiny v DRK. V roce 2003 byla pak prezidentem Josephem Kabilou tato nová vláda jmenována. Jejím nejdůležitějším cílem bylo vytvoření ústavy a vypsání řádných voleb v zemi.¹⁸ Tyto kroky postupně vedly k ukončení

¹⁶ Pretorijská dohoda (Poslanecké sněmovna 2006: 5).

¹⁷ Luandská dohoda (Poslanecká sněmovna 2006: 5).

¹⁸ Nová ústava byla referendem schválena v roce 2005 a v platnost vstoupila v roce 2006. Řádné volby pak proběhly taktéž v roce 2006. (Poslanecká sněmovna 2006: 5).

válečného konfliktu v DRK a následnému pokusu o stabilizaci (Poslanecká sněmovna 2006: 5).

1.4 Důsledky druhé války v DRK

Válečný konflikt v DRK přinesl jak politické, tak i sociální problémy. Lidé se museli potýkat s důsledky války, kterými byly např. nedostatek zdravotní péče, hlad nebo psychická traumata, jež byla způsobena znásilňováním žen a dívek a také vysokou úmrtností civilního obyvatelstva.

Podle *International Rescue Committee* zemřelo během válečného konfliktu, konkrétněji mezi lety 1998–2002, zhruba 5,4 milionů lidí. Většina obětí zemřela na následky nemocí, podvýživy či zranění, ať už způsobené z války nebo z násilného sexuálního útoku. Nedostatečná zdravotní péče, jaká byla (a stále je) v této lokalitě poskytována, přispěla ke zvýšení počtu obětí z největšího masového konfliktu, který se v DRK odehrál (*International Rescue Committee*).

Problematickým aspektem je fakt, že tato čísla jsou pouze odhadem a lze předpokládat, že skutečná čísla jsou daleko vyšší. Tento předpoklad však není možné uplatnit pouze u dat, jež hovoří o úmrtích. Daleko větší rozdíl mezi číselným odhadem a skutečností je evidentní u znásilnění. Podle *Amnesty International* bylo během tohoto konfliktu zneužito na desítek tisíc žen a dívek. Toto číslo je však odvozené z počtu sexuálních obětí, jež byly schopné se ke své drastické minulosti doznat (*Amnesty International* 2004: 3–4). Většina zneužitých žen a dívek odmítá přiznat, čím si prošly. Je to pro ně nejen velký stud, ale také strach, kdy se obávají vyloučení ze své komunity (*Slzy Konga [dokumentární film]* 2009).

Jak již bylo zmíněno výše, dalším důsledkem války byl vysoký počet nemocí a úmrtí, jež byly způsobeny nedostatečnou lékařskou pomocí. Autorka Jeanne M. Haskin (2005) ve své knize *The Tragic State of Congo: From Decolonization to Dictatorship* zmiňuje zprávu Generálního tajemníka OSN z května roku 2003, jež hovoří o nedostatku zdravotní pomoci. Dle jeho názoru bylo z odhadovaných 400 zdravotních zařízení 212 zničeno. Za ještě horší pak

považuje fakt, že zde není nemocným k dispozici ani jeden chirurg (Haskin 2005: 160).

V neposlední řadě je možné poukázat na důsledek vysídlení. Velké množství obyvatel bylo vysídleno, co víc, tato problematika přetrvává i doby psaní této práce (2018). Podle *Internacional Rescue Committee* bylo k červnu roku 2017 vnitřně vysídleno 3,8 milionů lidí. Stále také přetrvává problematika nemocí,¹⁹ která i přes zvyšující se kvalitu zdravotnictví, je stále patrná. V oblastech lokálních konfliktů také neustále dochází k výraznému porušování lidských práv. Stejně tak jako výše zmíněné důsledky války přetrvává, i téměř 15 let po druhé válce v DRK, sexuální násilí, ba co je horší, je navíc rozšířeno po celé zemi (International Rescue Committee 2017).

¹⁹ Mezi lety 2014–2016 postihla Kongo epidemie eboly, která infikovala odhadem 28 000 lidí (International Rescue Committee 2017).

2. Sexuální násilí na ženách v ozbrojených konfliktech

Sexuální násilí na ženách je nepříjemný aspekt válek. Samotné studium této problematiky se začíná naplno rozvíjet v polovině 90 let 20. století. Právě od této doby se začíná pracovat s problematikou sexuálního násilí jako válečné zbraně. Například autorka Jelke Boesten (2014) zmiňuje, že sexuální násilí v ozbrojených konfliktech je možné považovat jako zbraň strategického účelu, jenž má ničit „nepřátelské“ komunity jak po fyzické, tak především po psychické stránce. Cílem je šířit hrůzu a strach o vlastní bezpečí, co víc, o vlastní život (Boesten 2014: 19–20).

Výskyt sexuálního násilí se razantně zvyšuje právě během ozbrojených konfliktů. Například autorka Madeline Morris, jejíž poznámky jsou zahrnuty v knize autora Eboe-Osuji (2012), zmiňuje, že sexuální násilí je spojeno s tzv. primárními skupinami, do kterých řadí i armádu. Každá primární skupina má své společenské normy, včetně těch sexuálních, z nichž některé mohou být pro sexuální násilí příznivější. Tento fakt úzce souvisí také s faktorem maskulinity, jež je u vojáků velmi dominantní. V rámci něj je možné u mužů ve válce pozorovat zvýšený výskyt agresivity, sklonům k dominanci a touze po nezávislosti. Přičemž sama dodává, že tyto aspekty jasně vedou k tvrzení, jež bylo zmíněno výše, tedy, že touha po šíření strachu a paniky a zároveň uspokojení vlastních sexuálních potřeb dle předem daných norem, je silnější ve válečném stavu (Eboe-Osuji 2012: 67).

Existuje několik důvodů výskytu sexuálního násilí ve válečných konfliktech. Tyto důvody byly zjištěny v různých výzkumech, z nichž některé uvádí, že sexuální násilí během ozbrojených konfliktů je automatický znak onoho procesu. Jiné uvádí, že se jedná o zločin příležitosti během války a že tento typ násilí může být zločinem neliberální politiky (Eboe-Osuji 2012: 72).

2.1 Vývoj sexuálního násilí ve válečných konfliktech

Sexuální násilí ve válečných konfliktech je staré jako války samotné. Například už z dob Řecka a Říma je možné vnímat spojitost sexuálního násilí s válečnými konflikty. V konkrétních případech by to v rámci Římské říše mohl být Únos Sabine,²⁰ ve spojitosti s Řeckem je pak možné zmínit řeckou epickou báseň *Iliada*, jež připomíná počátky trojské války včetně únosu manželky spartského krále Heleny, jež byla unesena v důsledku sexuální touhy trojského prince Parise (Zaleski 2015: 3). Byť se jedná o dochované mýty, nelze však s nimi nakládat jako s faktickými zdroji. Jsou pouze dokladem toho, že sexuální násilí má kořeny už v daleké historii a není rozhodně novodobou záležitostí.

Dalším historickým mezníkem, kdy docházelo k masivnímu znásilňování žen a páchání sexuálního násilí, byly světové války. Zde je možné, že se jednalo o produkt války, ale také je možnou příčinou něco jiného. V první světové válce došlo například k masivnímu sexuálnímu napadení a zneužití belgických žen ze strany německých vojáků. Obdobná situace se opakovala o třicet let později, kdy německé ženy byly znásilňovány v průběhu několika týdnů v roce 1945, přičemž na vině byli sovětsí vojáci při vstupu do Berlína. V tomto případě se čísla znásilněných žen odhadují od 100 tisíc až k jednomu milionu. Dalším příkladem je americká armáda, jež zapříčinila masakr ve Vietnamu, konkrétně ve vesnici My Lai, kde došlo k brutálnímu sexuálnímu napadání a násilí na neozbrojených ženách a dětech (Zaleski 2015: 4).

Tyto příklady mají demonstrovat, jak dlouhý a děsivý vztah je možné sledovat mezi sexuálním násilím a válečnými jednotkami (Zaleski 2015: 4). Je zde vidět, že sexuální násilí napříč historií přetrvává až do 21. století. V rámci vývoje sexuálního násilí je možné tvrdit, že se nezměnil výskyt onoho samotného aktu, ale vyvíjet se mohla zejména příčina, jež vedla vojenské jednotky k páchání těchto hrůzných činů.

²⁰ Český překlad, jenž se pro tuto událost používá. Anglicky je užíváno výrazu: „rape of Sabine women“ (Zaleski 2015: 3).

Iveta Ptáčnicková (2013) zmiňuje, že sexuální násilí bylo v dávné historii, právě třeba z doby slavného Řecka a Říma, považováno za ukázkou triumfu a odplatu vítězné strany. Každopádně se jednalo o běžnou součást válek, bylo jakýmsi doprovázejícím jevem (Ptáčnicková 2013). Toto se však napříč historií mohlo změnit.

Postupem času a mapováním událostí, dochází k rozšiřování povědomí veřejnosti o hrůzách sexuálního charakteru páchaných ve válečných konfliktech a ruku v ruce s tím jde i pátrání po možných příčinách. Odborná veřejnost se začíná k problematice stavět z několika různých pohledů a rozšiřují se tak teoretické rámce, jež mohou být nápomocné při zjišťování příčin sexuálního násilí.

V závěru této kapitoly je možné v rámci vývoje sexuálního násilí zmínit ještě jeden případ masivního sexuálního násilí v ozbrojeném konfliktu. Jedná se o případ druhé války v Demokratické republice Kongo. Během této války bylo podle *Amnesty International* zneužito desítek tisíc žen a dívek. Tato čísla jsou však jen pouhým odhadem (Amnesty International 2004: 3–4). Od počátku této války uplynulo k datu psaní této práce (2018) dvacet let. Sexuální násilí ve válkách stále přetrvává, ale jeho samotná role se mohla změnit. Právě zjištění role sexuálního násilí páchaného na ženách v konfliktu v DRK je i cílem této práce.

2.2 Projevy sexuálního násilí

Sexuální násilí má několik forem, přičemž znásilnění je pouze jednou z nich (Zaleski 2015: 4–5). Tento typ lze však považovat za nejrozšířenější. Existuje mnoho podob, jakými lze znásilnění provést a je možné jej aplikovat na obě pohlaví. Rozšířenějším je však znásilnění ze strany muže v roli násilníka a ženy v roli oběti. V každém případě, ať už jde o jakýkoliv projev sexuálního násilí, se jedná o akt, jenž je doprovázen užitím nepřiměřené fyzické síly a je vynucován s odporem oběti (World Health Organization 2002: 149).

Mezi další formy sexuálního násilí, jež se objevují v ozbrojených konfliktech, můžeme řadit například nucené manželství, sterilizace, sexuální

ponižování, branding,²¹ sexuální otroctví i nelegální obchodování s lidmi včetně prostituce (Zaleski 2015: 4–5).

Je možné také odlišovat sexuální násilí z hlediska počtu násilníků. Ne vždy se jedná o případ, kdy je jeden násilník a jedna oběť. Obvykle při ozbrojených konfliktech jsou formy sexuálního násilí páčány ve větších počtech, kdy je více násilníků, kteří mají jen jednu oběť nebo více násilníků i více obětí. (World Health Organization 2002: 149–150).

Mezi další projevy sexuálního násilí, jež je páčáno během ozbrojených konfliktů, patří také nucené manželství. Tyto ženy, které byly nucené podstoupit manželství proti své vůli, bývají označovány jako *bush wives*.²² Slovo wife (anglicky manželka), je jen pojmem, jež demonstruje nadvládu muže nad ženou. Ta je poté brána jako majetek a nikdo jiný na ní nemá nárok. Žena už pak také nesmí být muži nevěrná, přičemž pokud by k tomuto došlo, následoval by krutý trest ve formě bití nebo smrti (Eboe-Osuji 2012: 222–223).

Nucené manželství poté úzce souvisí i s nechtěným těhotenstvím, jež je pro poškozené ženy obzvláště psychicky náročné, jelikož mají problém, se s novým potomkem, kterého nechtěly a byl výplodem násilí, bolesti a nenávisti, vyrovnat (Slzy Konga [film] 2009).

2.3 Důsledky sexuálního násilí

Po užití sexuálního násilí v zemi, která se nachází ve válečném stavu, jsou důsledky pro oběti více destruktivní než za stavu mírového, jelikož se lidem právě kvůli konfliktu nedostane dostatek potřebné pomoci, co víc, některým se pomoci nedostane vůbec a oběti jsou odkázány pouze sami na sebe. Je hned několik důsledků, které je možné zmínit, přičemž některé jsou fyzického a jiné psychického charakteru. Nelze soudit, která z těchto dvou kategorií je pro poškozené horší.

²¹ Z anglického slova brand (značka). Jedná se o formu značkování lidí, většinou rozpáleným předmětem na lidskou kůži (Slzy Konga [film] 2009).

²² Pojem „bush wives“ má český ekvivalent jako manželky džungle. Jedná se o fenomén válečných konfliktů, jež je charakterizován zjetím ženy nebo dívky a následně vzatou za manželku, jež je považována za majetek muže (Eboe-Osuji 2012: 222).

Z hlediska fyzických důsledků, jež plynou z užití sexuálního násilí na ženách za doby války, je problematickým aspektem už onen akt sexuálního násilí, kdy násilník užívá brutálního násilí k poškození tělesné stránky ženy. Netýká se to pouze znásilnění a případného zhanobení pohlavních orgánů, pachatelé se na ženách dopouštějí ještě drastičtějších a bolest podporujících činů. Ženy jsou často bité, rdoušené a také pořezané. V mnoha případech byly ponechány pouze osudu, přičemž na některých místech, kde žena nemohla dostat pomoc nebo zde nebyla příslušná lékařská pomoc, žena zemřela (Slzy Konga [film] 2009). Mezi fyzické následky, které si odnášejí z brutálního útoku, patří v nejčastějších případech zlomená pánev a gynekologická poranění a následně s nimi spojené gynekologické problémy (Amnesty International 2004).

Kromě fyzických zranění jsou ještě dalším fyzickým důsledkem šíření pohlavních nemocí, či infekcí (zejména pak HIV/AIDS, kapavky a syfilis). Všechny tyto aspekty mohou mít fatální dopady na zdraví ženy a mohou v některých případech způsobit smrt (Amnesty International 2004).

Další důsledek fyzického charakteru, jenž je způsoben vlivem sexuálního násilí ve válečných konfliktech, je nechtěné těhotenství. To je pro ženy obzvláště traumatický důsledek, jelikož má charakter nejen fyzický, ale i psychický. Po fyzické stránce je možné zmínit, že porod může u některých žen být velmi rizikový, zemřít při něm může nejen žena, ale i dítě (Amnesty International 2004).

Pro těhotnou ženu, která byla znásilněná a ví, že biologickým otcem dítěte je někdo, kdo jí surově ublížil, je velmi těžké, aby našla psychické propojení s plodem. Z tohoto důvodu se ženy uchylují k potratům. Problematikou je, že v některých zemích²³ jsou potraty nezákonné, netýká se to případů, kdy je těhotenství pro matky život ohrožující, což ovšem neplatí, pokud došlo k oplodnění ženy právě v důsledku zneužití. Při takových podmínkách lékaři nejsou ochotni provádět potraty znásilněným ženám, jelikož se spolu s nimi dopouští trestného činu. Ženy tedy raději podstupují samovolně vyvolané potraty nebo ve snaze obejít formální lékařský systém, se na potratu dohodnou s tradičními „*doktory*“ nebo „*porodními asistentkami*“. Za takových okolností pak

²³ například DRK, tato problematika je rozvedena v další části práce (pozn. autora)

potraty probíhají za velmi nehygienických podmínek a hrozí riziko nákazy infekcí, v nejhorších případech i smrt (Amnesty International 2004).

Z hlediska psychických důsledků je více než nutné zmínit fakt, že právě v oblastech, kde se odehrávají válečné konflikty, je zaznamenána vysoká prevalence psychické námahy. Pokud se navíc ženy stávají oběťmi sexuálního násilí v této době, začnou se u nich po traumatickém zážitku projevovat duševní poruchy, jejichž prevalence je taktéž velmi vysoká. Mezi hlášenými duševními poruchami jsou úzkostné poruchy, depresivní poruchy nebo sebevražedné sklony (Tol et al. 2013). Tento traumatický zážitek, kterým si během válečného konfliktu musely některé ženy projít, jim způsobuje pocity strachu, noční můry, rozporuplné pocitové stavy i sexuální dysfunkci. Tyto problémy u žen přetrvávají roky a je velmi obtížné se zase navrátit k duševnímu zdraví. V některých zemích, například na africkém kontinentu, je terapeutická podpora prakticky nepřítomná. Ženy jsou tedy odkázány samy na sebe a cizí pomoc je všem jen stěží poskytnuta (Amnesty International 2004).

Sexuální násilí na ženách má taktéž sociální dopady. Mezi zaznamenanými případy je to především vyloučení z rodiny, popřípadě z komunity. Dalšími případy jsou pak izolace, ať už ze strany rodiny nebo ze strany poškozené ženy, dále pak narušení rodičovské dovednosti a bohužel i opakované útoky (Tol et al. 2013).

Všechny tyto výše zmíněné důsledky sexuálního násilí během ozbrojených konfliktů jsou těžce odstranitelné. Častým problémem v zemích třetího světa je nedostatečná zdravotní infrastruktura. Velmi malé procento napadených a znásilněných žen nakonec dostane pomoc a to jak fyzického, tak i psychického charakteru. Pomoc těmto obětem se snaží poskytnout humanitární nevládní organizace. Ty mohou pomáhat jak v přímo u obětí, tak se zároveň soustředí i na státní zdravotnická zařízení a snaží se zde o zlepšení služeb, aby mohla být základní zdravotnická pomoc poskytnuta přímo z těchto zařízení všem potřebným (Amnesty International 2004).

2.4 Sexuální násilí v novodobých konfliktech

Tato práce se zabývá rolí sexuálního násilí na ženách v ozbrojeném konfliktu, jenž se odehrál v DRK. Toto však bohužel není jediný případ, kdy docházelo k napadání žen za účelem sexuálního uspokojení ze strany armády. Tato kapitola se soustředí na přiblížení několika dalších konfliktů ve světě. Za každý kontinent byl vybrán jeden stát, který eviduje válečný konflikt, jenž se neobešel bez masivního sexuálního zneužívání žen.

Jak již bylo výše zmíněno, tato práce se soustředí na konflikt v DRK. Z afrického kontinentu byl však zvolen ještě jeden stát, jehož válečný konflikt v historii nesl podobné rysy jako konflikt v DRK – Súdán.

Súdán se už od své nezávislosti v roce 1956 potýkal s různými válečnými konflikty, které byly zapříčiněné etnickou a náboženskou rozpolceností nebo politickou nestabilitou v zemi. Právě válka masivních rozměrů, jež započala v roce 1993, měla politický charakter. Proti sobě stála súdánská vláda, která podporovala milice s názvem *Janjaweed* a jižní rebelské skupiny. Nepokoje mezi těmito válčícími stranami se na několika místech podařilo zastavit až o devět let později od vypuknutí konfliktu, tedy v roce 2002, kdy byl také schválen mír. Boje však ještě někde trvaly až do roku 2004. Právě během tohoto konfliktu došlo k nejmasivnějším sexuálním útokům a napadením. Nejčastěji k nim docházelo ze strany jednotek *Janjaweed*, jež útočily na civilní obyvatelstvo. Ženy byly znásilněné, docházelo k mrzačení jejich pohlavních orgánů a také k nechtěným těhotenstvím. Někdy byly oběti nucené k incestu před rodinou nebo komunitou s cílem rozvrátit a zničit celou rodinnou či komunitní síť. Některé ženy byly také unášeny a následně pak nucené rabovat vesnice spolu se svými zajatci. Výjimkou nebyla ani nucená manželství. Právě obrovský rozsah a krutost tohoto konfliktu Darfúru, jenž s sebou přinesl sexuální hrůzy války, se dostaly do povědomí celého světa (Bastick et al. 2007: 63).

Další zemí, která trpí abnormálně vysokým výskytem sexuálního násilí za válečného stavu, je Peru. V osmdesátých a devadesátých letech minulého století bojovaly proti povstalcům v Andách speciální policejní jednotky, malé

námořnické skupiny a velká část vojska. Právě tyto tři skupiny uvnitř vojenských jednotek se nejvíce dopouštěly sexuálního násilí a porušování lidských práv. Tady, na rozdíl od konfliktu v Súdánu, bylo sexuální násilí užito jako součást systematické politické kampaně spojené s vojenskými účely. Jsou zdokumentované výpovědi svědků, jež dokumentují průběh sexuálních skutků během válečných vpádů do vesnic. Docházelo k veřejnému masivnímu znásilňování, jež mělo dokázat sílu a moc, kterou měla armáda nad napadenou komunitou. V konkrétních případech zde docházelo k mučení pohlavních orgánů, hromadným znásilněním a nucené nahotě. Na rozdíl od případu v Súdánu byly v těchto konfliktech ženy a dívky po znásilnění většinou usmrceny (Boesten 2014: 23–38).

Z asijského kontinentu je možné za oblast s největším výskytem ozbrojených konfliktů považovat Blízký východ. Právě v této oblasti se koncem minulého století odehrávaly konflikty, jež jsou mj. spojovány se sexuálním násilím. Jedny z největších nepokojů zažil Irák, hned po usednutí Saddáma Husajna na prezidentský post v roce 1979. Od roku 1980 se Irák ocital ve válečných konfliktech.²⁴ Právě během těchto bojů pod nadvládou Husajna docházelo k rozsáhlému porušování lidských práv užívání sexuálního násilí nevyjímaje. Docházelo k sexuálnímu násilí na zadržených obětech ve vazbách, přičemž bylo užíváno jako metoda vydírání a mučení za účelem získání informací. Po té, co se do konfliktního stavu v zemi vložily Spojené státy Americké²⁵, se situace s užíváním sexuálního násilí začala ještě zhoršovat. Týkalo se to jak situace ve vězení, tak situace v armádě. Irácké vládní milice užívaly znásilnění a mučení jako vyšetřovací metody na policejních stanicích. Mezi formy sexuálního násilí, jež byly v tomto konfliktu rozšířené, patřily nejčastěji znásilnění a hromadné znásilnění, přičemž docházelo k pořizování obrazových a video záznamů z tohoto typu sexuálního násilí. Docházelo také k nechtěnému těhotenství, nejčastěji ve věznicích, po propuštění tento fakt jen zvyšoval riziko, že oběť bude zabita svou vlastní rodinou, jelikož je považována za hanbu rodiny.

²⁴ Válka mezi státy Irán a Irák trvající mezi lety 1980–1988 (Bastick et al. 2007: 131).

²⁵ Od března 2003, kdy USA zahájily vojenskou akci proti Iráku (Bastick et al. 2007: 131).

Ve válečném konfliktu nebyla výjimkou ani prostituce. Ženy byly unášeny a pak prodávány do sexuálního otroctví zejména v oblasti Perského zálivu, Sýrie a Jemenu (Bastick et al. 2007: 131–132).

Konflikt, který taktéž eviduje razantně zvýšený výskyt sexuálního násilí, se odehrál v bývalé Jugoslávii. Míra, v jaké bylo násilí, stejně tak i sexuální násilí, užíváno, dosáhla tak vysokého stupně, že se konflikt dostal do povědomí široké veřejnosti (Boesten 2014: 19).

Největší odpůrce proti rozpadu Jugoslávie bylo Srbsko. Státy, které se snažily osamostatnit, byly pro něj nepřátelé a bylo potřeba je udržet ve federaci. Problematické vztahy byly zejména na ose Srbsko – Kosovo. I když byla Kosovu poskytnuta jistá míra autonomie, i tak zde byly pokusy o úplnou samostatnost a snahu oddělit se.²⁶ S počátkem 90s byl v souvislosti s tímto konfliktem zaznamenán výskyt sexuálního násilí. Mnohem rozsáhlejší charakter však mělo sexuální násilí mezi lety 1998–1999. Hlášená byla zejména systematická znásilnění ze strany srbských ozbrojených sil, jenž tyto činy podnikaly s cílem etnického očištění. Na sexuálním násilí se ze strany násilníků podíleli vojáci, ale také policie nebo vězeňské stráže. Většina obětí incidentů byla mladších 25 let. Mezi projevy sexuálního násilí v konfliktu v bývalé Jugoslávii patřilo ve velké míře znásilnění, jež zahrnovalo zraňování ženských pohlavních orgánů, prsou a tváří. Znásilňovaly se také těhotné ženy. Během aplikování násilí docházelo taktéž k podávání medikamentů a drog ženám za účelem otupení jejich paměti. Výjimkou nebylo ani usmrcení po aktu zneužití. K takovému typu násilí docházelo většinou při napadení obydlí, tudíž v domovech i na ulicích, ale také i ve vězeňských vazbách. Během roku 1998–1999, jenž byl v bývalé Jugoslávii na výskyt sexuálního násilí nejhojnější, došlo podle odhadů ke zhruba 23 200 znásilnění, přičemž okolo 45 600 žen byly jinak napadeny nebo byly svědkyněmi znásilnění (Bastick et al. 2007: 125). Tato čísla jsou opět pouze odhadová. V žádném konfliktu není možné s přesností určit počet žen, které se staly oběťmi sexuálního násilí. Oběti jsou často pod obrovským tlakem, hanbou a

²⁶ V kontextu rozpadající se Jugoslávie mělo Kosovo snahu se odtrhnout v roce 1990 (Bastick et al. 2007: 125).

stresem. Dozná se jen určitá část z nich. Není možné říci, jak velká část sexuálně napadených a zneužitých žen se ke svému traumatickému zážitku dozná a jak velká část žen si ho nechá jen pro sebe.

2.5 Sexuální násilí a mezinárodní organizace

Sexuální násilí v ozbrojených konfliktech, jenž je páčáno na civilním obyvatelstvu, budí obrovský zájem mezinárodních organizací, zejména pak OSN a NATO. Do zemí, jež se ocitají ve válečném konfliktu, jsou posílány mírové jednotky, které se mají zasloužit o prosazení míru a ochranu civilního obyvatelstva. Organizace taktéž dávají podněty konfliktním stranám, jež mají vézt k eliminaci sexuálního násilí (United Nations News 2009).

Tuto problematiku řešila v roce 2009 Rada bezpečnosti OSN, jež vyzvala válečnické jednotky všech konfliktních stran, aby okamžitě provedly opatření na ochranu civilistů, zejména pak žen a dětí, před všemi formami sexuálního násilí. Tato opatření byla provedena například v rámci usnesení, jež přijala Rada bezpečnosti OSN. Včetně usnesení byl také vznesen požadavek na generálního tajemníka OSN,²⁷ aby jmenoval zvláštní zástupce, kteří se budou cíleně snažit o implementaci vhodných opatření s cílem eliminace dané problematiky v ozbrojených konfliktech. V reakci na červencovou zprávu v roce 2009 v souvislosti s problematikou sexuálního násilí, vyzval generální tajemník OSN Radu bezpečnosti, aby kromě výše zmíněného byla vytvořena nezávislá vyšetřovací komise pro sexuální násilí v konfliktech v Africe. Jednalo se o státy Čad, Súdán a Demokratická republika Kongo (United Nations News 2009).

Už v roce 2000 byla přijata rezoluce OSN s názvem *Woman, Peace and Security*,²⁸ jež vyzývala válečnické strany ke zvláštním opatřením k ochraně žen a dívek před násilím, zejména pak pokud se jedná o znásilnění a jiné formy sexuálního násilí (United Nations 2009). Výzvy k těmto opatřením se ale neustále opakují, jak je možné si dokázat výše. V rámci usnesení Rady bezpečnosti OSN

²⁷ V roce 2009 byl generálním tajemníkem OSN Ban Ki-moon. (pozn. autora)

²⁸ Usnesení bylo přijato 31. října 2000 Radou bezpečnosti OSN. Jedná se o rezoluci *Woman, Peace and Security* (S/RES/1325), (United Nations).

v roce 2009 byly tyto výzvy naprosto identické s těmi, jež byly vyslány už v roce 2000.

Právě u 17. výročí usnesení *Woman, Peace and Security*, byl dvěma experty, Sine Vorland Holen a Dr Lotte Vermeij, ve spolupráci s NATO analyzován dlouho trvající problém sexuálního násilí v ozbrojených konfliktech. V rámci této analýzy je také zhodnocený dosavadní pokrok NATO v otázce prevence před sexuálním násilím ve válečných konfliktech a jsou zde možnosti, jak mohou být operace zkvalitňovány, aby byly efektivnější v řešení dané problematiky (Holen et al. 2017).

Během analýzy kvalifikují autoři sexuální násilí nové doby jako fenomén Afriky a Středního Východu. Sexuální násilí je považováno za jedno z nejhrubějších porušení lidských práv. Tento druh násilí je Zákonem o ozbrojených konfliktech a Mezinárodním zákonem o lidských právech definován jako válečný zločin, zločin proti lidskosti a také jako součást genocidy (Holen et al. 2017).

Sexuální násilí je nejčastěji užíváno proti ženám a dívkám, dochází ale také ke znásilňování mužů a chlapců, k nimž dochází zejména z hlediska strategického účelu. Vztah mezi sexuálním násilím na ženách a válečných konfliktech má různé formy. Jednou z nich je využívání sexuálního násilí²⁹ právě jako taktiky války. V rámci tohoto užití dochází k psychickému traumatu, jehož důsledky výrazně ohrožují úsilí o stabilizaci, stejně tak jako snahu o skončení konfliktu (Holen et al. 2017).

V dnešní době je právě užívání sexuálního násilí jako taktické zbraně války nejhojnějším příkladem. Mezi extremistické skupiny, jež toto praktikují, jsou například Islámský stát nebo Boko Haram. Fenoménem se stalo sexuální otroctví, které je v případě teroristických organizací využíváno zhruba stejně hojně jako násilí. Extremistické a radikální skupiny lákají nové bojovníky do svých řad s tím, že jim přislíbí sexuální otrokyni. Obchodování se ženami navíc přineslo teroristickým skupinám velké příjmy, jež mohou nadále využít k financování válečných operací (Holen et al. 2017).

²⁹ Užíváno též pod zkratkou CRSV – Conflicts-Related Sexual Violence (Holan et al. 2017).

Vzhledem k rostoucímu počtu usnesení, jež přijímalo OSN, provedla severoatlantická aliance NATO dalších osm opatření, podle své politiky na ochranu civilistů. Jednotky ve vojenských operacích mají provádět řadu činností, z nichž nevyjímaje patří i užití smrtící síly, za účelem ochrany civilního obyvatelstva, na němž je pácháno fyzické násilí. Prostřednictvím těchto pokynů na ochranu civilního obyvatelstva před fyzickým násilím, mají nasazené síly v operacích NATO de facto přímo úkol bojovat proti sexuálnímu násilí. V rámci toho jsou jednotky školené a podstupují speciální výcviky, aby dokázali lépe pochopit vztah mezi sexuálním násilím a válečnými konflikty a aby jejich počínání ve vojenské operaci bylo co nejefektivnější z hlediska eliminace (Holen et al. 2017).

3. Sexuální násilí v druhé válce v DRK

Problém sexuálního násilí ve válečných konfliktech je zejména africká otázka, alespoň co se četnosti a krutosti týče. Ministerstvo zahraničí Spojených států Amerických uvedlo v jedenácti zprávách o lidských právech, že mezi lety 1980–2009 vykazovalo v subsaharské Africe 36 % válek (10 z 28) nejvyšší stupeň užívání válečného znásilnění. Jeden z těchto případů se týká také Demokratické republiky Kongo, jež je právě kvůli zvýšenému výskytu sexuálního násilí během válečných konfliktů právem nazývána jako „světové hlavní město znásilnění“ (United States Institute of Peace 2013).

Největší míra výskytu sexuálního násilí byla v Demokratické republice Kongo evidována od roku 1996, co víc, s vypuknutím válečného konfliktu v roce 1998 míra užívání sexuálního násilí rostla. Tento problematický aspekt, jenž se ve druhé válce v Kongu vyskytoval, je označován termíny jako „sexuální terorismus“ nebo „válka ve válce“. V tomto případě je nutno dodat, že sexuální násilí bylo páčáno oběma stranami válečného konfliktu (Bastick et al. 2007: 41–42).

Znásilnění během válečného stavu však není pouze doménou vojenských jednotek, nýbrž je taktéž páčáno ze strany civilního obyvatelstva. Podle průzkumu, který byl zveřejněn Mírovým institutem USA (United States Institute of Peace), bylo zjištěno, že většina pachatelů, jež se dopustila sexuálního násilí, byla z řad vojáků. Podle výpovědí sexuálně napadených obětí se taktéž nadále zjistilo, že jen čtvrtina z nich byla napadena pachateli, kteří nebyli příslušníky vojenských řad (United States Institute of Peace 2013).

Jak již bylo zmíněno výše, oběti sexuálního násilí byly napadány oběma stranami válečného konfliktu. Je možné ovšem poukázat na další, pomyslnou třetí, stranu kterou byly mírové jednotky, jež do konfliktu v DRK zasahovaly od roku 1999. Podle výpovědí obětí a svědků se i vojáci z mírových jednotek dopouštěli sexuálního násilí. Některé dívky byly dokonce nejprve znásilněné milicemi a později byly zneužité vojáky z mírových jednotek OSN (Bastick et al. 2007: 41–42).

3.1 Příčiny sexuálního násilí v DRK

Existuje několik příčin, které vedou vojáky a nejen je k tomu, aby páchali sexuální násilí na ženách. Je nutné rozlišovat nejen příčiny, ale taktéž i prostředí, ve kterém se nacházejí. Pokud se jedná o válečné prostředí, dá se od vojáků čekat jiné chování a taktéž jiné pohnutky, jež je vedou k páchání trestných činů sexuálního charakteru, než když se jedná o stav klidový, tedy stav, kdy není válka. V rámci této práce se ale zkoumání dané problematiky zasazuje do prostředí válečného.

V knize *Sexual violence as a weapon of war? Perceptions, prescriptions and problems in the Congo and beyond* vedou autorky Maria Eriksson Baaz a Maria Stern rozhovory s vládními vojáky a důstojníky v DRK, jež znásilňují ženy, a snaží nalézt příčinu, která je právě k páchání sexuálního násilí vede. Zdá se, že jedna z možných příčin sexuálního násilí je podle výpovědí vojáka sociálního charakteru. Jsou zde argumenty, podle kterých muž není spokojen ve svém domácím prostředí, je hladový a cítí hněv vůči všemu. To se následně zúročí při setkání s obětí a dochází k onomu sexuálnímu zneužití. V těchto případech také dochází k utrpení ze strany pachatele, jenž si uvědomuje hrůzu svých činů, ovšem nedokáže je stopnout (Eriksson Baaz et al. 2013: 12–13).

Výše zmíněná příčina je zkoumána v rámci substituční teorie klasifikované jako biologicky naléhavé. Sexuální násilí ve válečných konfliktech je podle této teorie znásilnění považováno za přirozený jev, přičemž je bráno jako vedlejší aspekt války. Z politologického hlediska se však tato teorie ve většině politických scén stala neuznávanou (Eriksson Baaz et al. 2013: 17).

Zejména z feministického pohledu se pak vyskytují teorie, jež poukazují na genderovou rozdílnost. Jednou z příčin sexuálního násilí ve válečném konfliktu, v tomto případě Demokratické republiky Kongo, může být obecná diskriminace žen a všeobecná podřízenost ženského pohlaví. Maskulinita musí být u mužů vytvářena, jedná se tedy o proces, jenž se odehrává prostřednictvím armády. Muži jsou pak produkováni jako sexuální násilníci skrze militarizaci. Svě

postavení musí v rámci armády upevňovat, a to na úkor ženského pohlaví (Eriksson Baaz et al. 2013: 22–27).

Podle logiky, jež říká, že znásilnění je genderový akt, se jedná o pachatele-muže a oběť-ženu. Linie se ale z hlediska konceptualizace sexuálního násilí jako válečné zbraně, může změnit na: pachatel-muž a nepřítel-žena. Teorii genderového rozdělení je možné tedy rozvinout a dojít tak k závěru, že znásilnění není násilný čin orientovaný jen na ženy, ale na nepřítel (Eriksson Baaz et al. 2013: 27).

Právě k názoru, že sexuální násilí plní roli válečné zbraně, se přiklání i OSN, podle které je využíváno zejména s cílem demoralizovat jednotlivce, rozdělit rodiny a zničit komunity nebo daná společenství. Uchopení této problematiky z hlediska *znásilnění jako zbraň války* se stalo nejčastějším rámcem pro pochopení a nápravu konfliktů na celém světě, druhou válku v DRK nevyjímaje (Eriksson Baaz et al. 2013: 42).

Autorky Eriksson Baaz a Stern (2013) ve svém výše uváděném díle zmiňují švédskou političku Margot Wallström, jež působila jako zvláštní zástupce generálního tajemníka OSN, která popsala sexuální násilí ve válečných konfliktech jako systematickou zbraň, jež má ovládnout území, vnášet strach a terorizovat populaci. V kontextu druhé války v DRK je možné zmínit zprávy speciální zpravodajky při OSN, prof. Yakin Ertürk, která došla ve svém pozorování k závěru, že znásilnění je systematicky využíváno v operacích proti civilnímu obyvatelstvu, přičemž jedním z důležitých cílů je právě zastrašit (Eriksson Baaz et al. 2013: 46–47).

3.2 Projevy sexuálního násilí v DRK

Z hlediska projevů se sexuální násilí páchané během válečného konfliktu v Demokratické republice Kongo nijak neliší od sexuálního násilí během jiných konfliktů. Veškeré projevy, jež byly zmíněné výše (viz kapitola Projevy sexuálního násilí), jsou zaznamenány i v DRK. Je ovšem možné se podívat na frekvenci a zmínit, které projevy byly nejčastější a které naopak nebyly hojně využívány.

Tuto kapitolu je bude rozvedena, přičemž je cílem se podívat se na projevy sexuálního násilí v DRK jako na průběh událostí. Podle autentických výpovědí, které jsou zaznamenány v dokumentu *Rape Is A Weapon Of War In Congo* (2013), se násilí na ženách dopouštěli především vojáci. Na této skutečnosti je nejhorší fakt, že se v některých případech jednalo o vojáky, kteří byli příslušníky armády DRK (*Rape City: Democratic Republic of Congo* [dokumentární film] 2013).

Podle autentických výpovědí vojáků, kteří páchali sexuální násilí v konfliktech v DRK, lze rozlišit jejich záměr, s jakým se hrůzných činů na ženách dopouštěli. Na základě jejich postojů a tvrzení se lze domnívat, že muži, kteří byli ve válce ve svém *domácím* prostředí, a přesto se dopouštěli sexuálního násilí na ženách, byli hnáni právě svým fyzickým pudem a taktéž pocitem, že musí znovu nabýt autority a dominance. Tito muži pak na rozdíl od nepřátelských vojsk svých činů dokážou litovat, bohužel, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, nedokážou se tomu vyvarovat. Muži, kteří páchají sexuální násilí na „ženách nepřítelů“, svých činů nelitují, jejich agresivita často graduje a jejich cílem je zničit nepřátelskou komunitu, a to jak po fyzické, tak po psychické stránce (*Rape City: Democratic Republic of Congo* [dokumentární film] 2013).

Naprosto specifickým případem v sexuálním násilí během konfliktu v DRK, například nejdrastičtější druhé válce, je znásilnění, které není spojeno s rozdělením pachatelů na nepřítelů a „domácího“ vojáka, ale jedná se o znásilnění s jedním záměrem stejným pro všechny. Jedná se o způsob tzv. rituálního znásilnění. Vojáci jej provádějí, jelikož věří, že pokud znásilní dívku,

která je ještě panna, tak jim tento akt může přinést magickou sílu a neporazitelnost (Bastick et al. 2007: 41–42).

Nejčastěji během sexuálního napadání v DRK docházelo právě ke zmiňovanému znásilnění. Odehrávalo se prakticky kdekoliv a kdykoliv. Znásilnění je vždy provázeno nepřiměřeným užitím fyzické síly. Ženy jsou bité, kopané a rdoušené. V některých případech jsou ženy unesené, nucené spát připoutané k mužům, jež je právě znásilnili. V případech přepadení a znásilnění žen ve válečných konfliktech se jedná především o skupinové znásilnění. Podle autentické výpovědi jedné z obětí, byla tato žena napadena Hutu vojáky. Došlo ke znásilnění, kterému přihlíželi její děti i její manžel. Pak byla ještě mučena, téměř k smrti (Slzy Konga [dokumentární film] 2009).

Jak je již z předchozí výpovědi patrné, znásilnění není finální fází. Po sexuálním napadení dochází v některých případech k popravám žen nebo pokusům o vraždu. Podle další autentické výpovědi přepadené a znásilněné ženy, byla skupina žen přepadena a znásilněna. Ženy byly poté nahnány do chatrče, která byla násilníky zapálena. Ven byly vypuštěny napůl udušené. Pět žen pak bylo popraveno, uvařeno a zbytek žen byl donucen jejich těla sníst (Slzy Konga [dokumentární film] 2009).

V případě Demokratické republiky Kongo měly projevy sexuálního násilí jedny z nejhorších charakterů vůbec. Docházelo k nucení pohlavního styku mezi oběťmi navzájem, a to včetně rodin. Výjimkou nebylo ani mrzačení pohlavních orgánů. Právě z DRK je dokumentováno například zavádění různých předmětů do pohlavních orgánů, lití roztavené gumy do ženských pohlavních orgánů nebo střílení žen právě do pohlavních orgánů. Mezi nejdrastičtější případy, které se odehrály v DRK, bylo u těhotných žen nucené vyvolávání potratů ostrými předměty (Bastick et al. 2007: 41–42).

3.3 Důsledky sexuálního násilí v DRK

V jedné z předešlých kapitol, která se věnovala důsledkům sexuálního násilí, byly právě důsledky rozděleny dle fyzického a psychického charakteru. Tato kapitola se bude zabývat důsledky, které jsou zaznamenány právě po sexuálních útocích ve druhé válce v Demokratické republice Kongo.

Z psychického hlediska má sexuální násilí na ženy vždy stejný dopad, bez ohledu na lokalitu konfliktu. Pokaždé se u nich projeví strach, a to jak z volného pohybu, tak z hrozby opakování se sexuálního napadení, který je pak navíc ve válečných lokalitách ještě zvýšen. Vysoká prevalence je zejména u duševních poruch, které ženám brání vrátit se k normálnímu duševnímu zdraví (Slzy Konga [dokumentární film] 2009).

Do důsledků fyzického charakteru lze řadit také sociální dopady. Největším problémem je případ ostrakizace znásilněných žen, které jsou ze strany mužů vyloučeny z místní komunity. Pro příklad žena, jejíž případ byl zmíněn v předchozí kapitole, byla znásilněna Hutui. Pro místní se stala ženou Hutuů, načež jí nemohla být ani poskytnuta první pomoc. Muži, jejichž ženy se staly obětí sexuálního útoku, své ženy poté odmítají a najdou si novou ženu. Bez muže má pak sexuálně napadená žena menší šanci na přežití, jelikož je, většinou i s dětmi, odkázána především sama na sebe. Jediným částečným východiskem může být sdružení žen, které si prošly stejně traumatickým zážitkem a jimž se snaží, například duchovní společenství sdružená v kostelech či klášterech, pomoci (Slzy Konga [dokumentární film] 2009).

Fyzické důsledky sexuálního násilí v druhé válce v DRK i rok po ní, patřily mezi ty nejhorší, a to z důvodů špatného zdravotního zabezpečení země. V celé zemi byly rok po druhé válce pouze dvě nemocnice, které byly podporované mezinárodními humanitárními nevládními organizacemi typu NGO, které se nedokázaly o sexuálně napadené ženy postarat. Bohužel tyto nemocnice nebyly dostatečně kapacitně vybavené, aby dokázaly poskytnout pomoc veškerým sexuálně napadeným ženám, přitom charakter jejich fyzických zranění právě odbornou péčí lékařů žalostně vyžadoval. Ostatní střediska, jež mohla postiženým

ženám poskytnout částečnou pomoc, se potýkala s nedostatkem vybavení, léků a celkově neproškoleným odborným personálem. (Amnesty International 2004: 26–27).

Zranění po sexuálním útoku jsou většinou taková, že vyžadují dlouhodobou péči. Nejčastějším problémem je zlomená pánev, což je důsledkem užití nepřiměřené fyzické síly pachatele. Většina přeživších nadále trpí prolapsem dělohy,³⁰ poruchami reprodukčního systému nebo vnitřním a vnějším krvácením. (Amnesty International 2004: 26–27).

Mezi další fyzické dopady se řadí taktéž nemoci. Od začátku druhé války v Demokratické republice Kongo (1998), došlo k vysokému zvýšení prevalence přenosných infekcí. Mezi tyto infekce patří HIV/AIDS, syfilis a kapavka. Podle zdravotních odborníků jsou právě ženy náchylnější k nakažení virem HIV, jelikož jsou fyziologicky zranitelnější. Podle Amnesty International v roce 2004 bylo mezi 20 – 30 procenty nakažených žen virem HIV. Předpokládalo se, že ovšem tato čísla jsou daleko vyšší, jelikož ne všechny ženy byly ochotné se podrobit testům, natož doznat se k tomu, že byly obětí sexuálního napadení (Amnesty International 2004: 28).

Posledním dopadem, který je specifický, a to zejména proto, že je psychického i fyzického charakteru, je nechtěné těhotenství. Je poměrně obvyklou situací, že sexuálně napadená žena má ze znásilnění dítě. Tato skutečnost je pro ni obzvláště traumatická po psychické stránce, jelikož nenarozené dítě je pro ni v tomto okamžiku nechtěné a je výplodem násilí, důsledkem sexuálního napadení, které jí způsobilo značné fyzické utrpení (Slzy Konga [dokumentární film] 2009).

Žena, která se rozhodne si dítě nechat, je ovšem vystavena vysokému riziku úmrtí, ke kterému může dojít během těhotenství, ale častěji při porodu, a to z důvodu jejího špatného fyzického stavu po sexuálním napadení. Během porodu je taktéž velmi vysoké riziko úmrtí dítěte. Na vině je opět nedostatečná zdravotní péče. Právě míra úmrtnosti dětí a matek patří v DRK k nejvyšším na světě. Rizikům, která porod obnáší, jsou vystavené všechny sexuálně napadené ženy

³⁰ Jedná se o sestup dělohy směrem k pohlavním orgánům nebo dokonce o přesah z pohlavních orgánů ženy (Amnesty International 2004: 26).

v DRK, je však třeba poznamenat, že zvláště ohrožené jsou dívky, které byly znásilněné a jejichž těla nejsou dostatečně fyzicky vybavena k reprodukci (Amnesty International 2004: 27).

V některých případech se těhotné ženy ovšem nedokážou ztotožnit s nenarozeným dítětem, a tak se uchylují ke svévolným potratům. Z násilněným ženám v DRK je umožněno podstoupit potrat, pokud je to pro ně zdraví ohrožující. Netýká se to však případů, kdy došlo ke znásilnění. V takovém případě, pokud dojde k potratu nebo jen k pokusu o potrat se v DRK jedná o trestný čin. Trestní zákon, který byl aktuální během druhé války v Kongu, ukládá za tento druh trestného činu sazbu pět let. Svévolné potraty nejčastěji za asistence neprofesionálních porodních asistentek nebo tradičních lékařů při nehygienických podmínkách (Amnesty International 2004: 27)

V rámci sexuálního napadení ve válečných konfliktech dochází taktéž k únosům žen, jež jsou pak otrokyněmi svých únosců. Výjimkou není ani jejich prodej, popřípadě jejich využití k nucené prostituci. V konfliktu v DRK se ovšem tyto důsledky nevyskytují tak hojně, jako třeba v konfliktech v jiných lokalitách, například Iráku (viz výše, kapitola Sexuální násilí v novodobých konfliktech).

3.4 Shrnutí problematiky sexuálního násilí v konfliktu v DRK

Pětiletý konflikt, který se odehrál v Demokratické republice Kongo mezi lety 1998–2003 s sebou přinesl vysoká čísla, jak týkající se úmrtí, tak jež vyjadřovala počty sexuálních obětí. Podle Human Rights Watch bylo odhadnuto, že během doby trvání válečného konfliktu se desítky tisíc žen staly oběťmi sexuálního násilí (Bastick et al. 2007: 41)

Konkrétnější čísla s odkazem na lokalitu poskytuje Christine Schuler-Deschryver z German Technical Corporation (GTZ), která tvrdí, že za války v DRK v oblasti města Bukavu, bylo přeživších ze sexuálního napadení³¹ okolo 14 tisíc. V celé provincii jižní Kivu, ve které se také město Bukavu nachází, pak

³¹ Do těchto počtů nejsou započítány oběti, jež po sexuálním napadení zemřely. Je tedy možné opět odhadovat, že skutečná čísla sexuálně napadených žen jsou daleko vyšší.

podle odhadů došlo ke stovkám tisíců sexuálních napadení (Bastick et al. 2007: 41).

Podle statistik jedné z nemocnic ve východní části DRK, kde měl konflikt nejdrastičtější dopady, bylo mezi lety 2003–2006, tedy po válce, ošetřeno 4800 obětí ze sexuálního napadení. Dále jsou také zaznamenány případy, konkrétně od dr. Longombe Ahuka z Doctors On Call For Service, který uvedl, že obdrželi 3550 případů sexuálního znásilnění mezi lety 2003–2005. Mezi oběti, které dostaly zdravotní péči, byly ženy ve věku od 12 do 71 let (Bastick et al. 2007: 41).

Problém sexuálního násilí se ovšem projevuje i po druhé válce v DRK. Počet obětí sice klesl, ale problematika stále přetrvává. Velmi znepokojivou událostí pro mezinárodní společenství byly stížnosti na vojáky OSN, kteří byli také obviněni ze sexuálního napadení obětí. V roce 2005 bylo na úřad pro vnitřní dohled OSN doručeno 72 obvinění ze sexuálního násilí vojáků, z nichž 20 bylo doloženo (Bastick et al. 2007: 41).

4. Teorie strategického znásilnění

Teorie strategického znásilnění předpokládá, že akt znásilnění je obzvláště účinná taktika v ozbrojených konfliktech při zajištění cílů, jako je dobytí území nebo etnické čistky. Jsou čtyři základní důvody, které dokládají, proč je právě znásilnění bráno jako efektivní taktika: (1) dochází k vytváření strachu mezi civilisty, který omezuje svobodu pohybu: (2) může docházet ke zvyšování vysídlování území, což vede ke snadnějšímu zisku dobývaného území: (3) dochází k demoralizaci společnosti, což postupně vede ke snižování vůle odolat a bránit se a: (4) může zabránit vývoji určité skupiny snížením reprodukční schopnosti komunity a čímž dochází k ředění etnik³² (Eriksson 2011: 138).

Právě všechny čtyři body této teorie budou aplikovány na případ druhé války v Demokratické republice Kongo. Během následně provedené analýzy pak již bude možné odpovědět na předmětnou otázku této práce, jež se snaží o identifikaci role sexuálního násilí v ozbrojeném konfliktu v DRK.

³² Eriksson v originále uvádí *diluting the blood stream*.

5. Analýza

V rámci analýzy je aplikována teorie strategického znásilnění, popřípadě uváděna taktéž jako znásilnění jako strategie, která patří mezi teoriemi o znásilnění ve válečných konfliktech mezi nejčastěji se vyskytující, jak ve své knize *Defining Rape: Emerging obligations for states under international law?* popisuje Maria Eriksson. Zároveň dodává, že se pravděpodobně jedná o teorii, jež je nejdůležitější pro vysvětlení této konkrétní formy násilí, tedy sexuálního násilí ve válečných konfliktech (Eriksson 2011: 138).

V analytickém rozboru jsou zmíněné čtyři hlavní teze teorie strategického znásilnění, jež jsou aplikovány na případ druhé války v Demokratické republice Kongo. Na základě ověření těchto předpokladů bude možné určit, do jaké míry je teorie strategického znásilnění vhodná pro vysvětlení problematiky sexuálního násilí v DRK a role, kterou zde sehrávalo ve válečném konfliktu probíhajícím v letech 1998–2003.

Podle první teze slouží sexuální násilí k vytváření strachu mezi civilisty, který omezuje svobodu pohybu. Na základě autentických výpovědí obětí, jež byly zaznamenány v dokumentu *Slzy Konga*, je možné považovat toto tvrzení za opodstatněné. Důsledky sexuálního napadení žen jsou právě strach z volného pohybu a to z důvodu reálné hrozby opakování sexuálního zneužití. Ženy tedy vycházejí z domovů jen v případě nutnosti, netýká se to ovšem všech. Ty, které musí pracovat na poli, shánět jídlo atd. se mimo domov nutně pohybují častěji. Po zkušenostech s tím, že ony samy byly znásilněné nebo byly svědkyněmi znásilnění, popřípadě měly zkušenost, že znásilnění čelil někdo blízký, se raději drží ve skupinách. Bohužel ani to zpravidla není překážkou sexuálnímu zneužití (*Slzy Konga* [dokumentární film] 2009).

Druhý předpoklad teorie strategického znásilnění se dotýká problematiky vysídlení. Sexuální násilí vede k vysídlování území, což pro agresory následně usnadňuje zisk a efektivní kontrolu nad dobývaným územím. K vnitřnímu vysídlení během války skutečně docházelo, co víc, tato problematika přetrvává do doby psaní této práce (2018). Podle International Rescue Committee bylo do roku

2017 vnitřně vysídleno 3,8 milionu obyvatel (International Rescue Committee 2017). Nelze tedy jednoznačně označit vysídlení v DRK pouze jako aspekt války, který by měl výraznou spojitost s velkým výskytem sexuálního násilí. Tento předpoklad teorie strategického znásilnění tedy lze sice považovat za relevantní (neboť k vysídlení skutečně došlo), ale zároveň je zřejmé že velmi intenzivní vysídlování určitých území nebylo spjato pouze s válečným konfliktem v DRK a sexuálním násilím s ním spojeným, ale bylo (a dosud je) dlouhodobým procesem, který má vedle sexuálního násilí i zcela odlišné příčiny.

Nejvíce dominantním faktorem, jenž se projevil v ozbrojeném konfliktu v DRK ve spojitosti s užitím sexuálního násilí, byla u autorky třetí z tezí, a sice, že (3) sexuální násilí vede k demoralizaci společnosti, což postupně snižuje vůli odolávat a bránit se. Je několik příkladů, jež dokazují, že užívání sexuálního násilí ve válečných konfliktech vede k demoralizaci společnosti a též ke snižování vůle bránit se. Z hlediska projevů sexuálního násilí docházelo nejen k popravám žen, ale taktéž k následnému sexuálnímu a fyzickému mučení. Ženy byly týrány, jejich pohlavní orgány masakrovány, docházelo k veřejným popravám a krutým mučícím trestům bez naděje na přežití. K demoralizaci taktéž vedlo znásilňování žen před zraky rodin i ostatních členů komunit. Výjimkou nebyly ani nucené pohlavní styky mezi členy rodiny. Docházelo taktéž k vyvolávání potratů u těhotných žen ostrými předměty (Slzy Konga [dokumentární film 2009, Bastick et al. 2007: 41 – 42]). Všechny tyto i výše rozebrané případy demonstrují, jak může být užívání sexuálního násilí demoralizující pro společnost a jak je pro danou komunitu obtížné se bránit, jelikož všechny tyto případy jsou velkou zátěží nejen fyzickou, ale zejména psychickou. Na základě výše uvedených argumentů lze tento demoralizační efekt považovat jako velmi důležitý v rámci druhého konfliktu v DRK.

Poslední teze teorie strategického znásilnění uvádí, že (4) akt znásilnění (a užití sexuálního násilí) je efektivní taktikou ozbrojeného konfliktu, jelikož může zabránit vývoji určité skupiny skrze snížení jejich reprodukčních schopností nebo k oslabení jejich „pokrevních“ vazeb díky odlišnému etnickému původu násilníka. K prvnímu uvedenému dochází na základě fyzických důsledků sexuálního

napadení, jelikož ženy po sexuálním násilí trpí velkou řadou zranění,³³ které vedou k poruchám reprodukčního systému (Amnesty International 2004: 26–27). S ohledem na špatné zdravotní zabezpečení v DRK jsou případy, kdy by se poruchám reprodukčního systému mohlo předejít, takřka nereálné. K oslabení intraetnických vazeb a etnické „čistoty“ dochází v souvislosti s otěhotněním obětí, které pak nemohou najít vztah k plodu, jenž byl důsledkem sexuálního napadení. Navíc, pokud se takové dítě narodí, pak jeho krev již není *čistá* a jeho případní potomci budou v podstatě rozšiřovat řady etnika otce-násilníka či alespoň nebudou rozšiřovat řady matky-oběti. I z těchto důvodů čelí matky těchto dětí ve své skupině ostrakizaci, což vede jednak k jejich nucenému odchodu (tím se však sama skupina připravuje o reprodukční potenciál), a jednak k dobrovolným potratům, ať už si je provedou doma samy či se obrátí na neprofesionály. Tyto potraty však následně často vedou k neplodnosti matky, čímž se opět redukuje možnosti populačního růstu skupiny-nepřítele. Jak je patrné, sexuální násilí bylo za druhé konžské války velmi efektivním nástrojem pro snížení reprodukčního potenciálu nepřátelské skupiny, a to jak na úrovni fyzické, tak i na psychické. Tuto tezi teorie strategického znásilnění tak lze považovat za velmi relevantní a platnou.

Všechny čtyři teze teorie strategického znásilnění tak lze považovat za platné, byť u jedné z nich (znásilnění jako nástroj k vysídlení nepřátel) je zřejmé, že vedle znásilnění jsou i jiné velmi podstatné příčiny vysídlení. Vedle toho je však v této analýze taktéž nutné zohlednit dva faktory, které se od dané teorie více či méně odchyľují.

Zprv , v druhé válce v DRK docházelo velmi často k p řipad m tzv. rituálního zn siln n , kter  prováděli vojáci na pannách a věřili, že tento akt může p r n st magickou s lu a neporazitelnost (Bastick et al. 2007: 41–42). Tento specifick  typ sexuálního násilí nelze zahrnout do ůadn  teze teorie strategického zn siln n , neboť se spíše n ž o strategick  záměr, jedná o záměr spirituální a individu ln .

³³ Prolaps dělohy, vnit rn  a vn j  krvácení aj. (Amnesty International 2004: 26–27).

Zadruhé, je naprosto neopomenutelným aspektem sexuálního násilí v daném konfliktu otázka pachatele sexuálního násilí. Mezi ně patřili ve většině případů vojáci, avšak ne vždy se jednalo o nepřátelské milice. Jsou zdokumentovány případy, které dokládají, že sexuálního násilí na ženách se dopouštěli také muži, jež byli ve svém „domácím“ prostředí (Rape City: Democratic Republic of Congo [dokumentární film] 2013). Ke zdůvodnění jejich činů tak není možné aplikovat teorii strategického znásilnění, ale spíše by bylo vhodné užít substituční teorii, jež vnímá sexuální násilí jako biologicky naléhavé (Eriksson Baaz et al. 2013: 17). To dokládá mj. i skutečnost, že mezi pachatele sexuálního násilí patřili také příslušníci sil OSN, protože lze tvrdit, že i tato třetí strana konfliktu v DRK, se stala pachatelem sexuálního násilí (Bastick et al. 2007: 41).

Závěr

Tato práce zkoumala roli sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu, jenž se odehrál mezi lety 1998–2003. Během této případové instrumentální studie byla využita teorie strategického znásilnění. Práce byla rozdělena do šesti částí, z nichž první tři byly zejména popisné. První část se soustředila na druhou válku v Demokratické republice Kongo. Popsány byly události, které zkoumanému válečnému konfliktu předcházely. Nadále byl rozebrán průběh druhého válečného konfliktu a jeho důsledky. Druhá část práce se věnovala sexuálnímu násilí v ozbrojených konfliktech, přičemž jsou zde mj. rozpracovány jeho projevy a důsledky. Demokratická republika Kongo je sice případem, který byl na výskyt sexuálního násilí v konfliktech velmi hojný, ovšem nebyl zdaleka jediný. Z důvodů nalezení podobností a odlišností projevů sexuálního násilí v ozbrojených konfliktech jsou v této kapitole popsány válečné konflikty ze všech světových kontinentů, jež evidovaly zvýšený výskyt sexuálního násilí. Tato kapitola nadále přiblížila pohled mezinárodního společenství na danou problematiku, v konkrétním případě se jednalo o instituce OSN a NATO. Třetí část práce zkoumala problematiku sexuálního násilí v konžském válečném konfliktu. Zmapovány byly příčiny, projevy i důsledky.

V další kapitole práce byly reprodukovány teze teorie strategického znásilnění, přičemž později, v analytické části, byla ověřena relevance a platnost těchto tezí za účelem zjištění role sexuálního násilí na ženách v ozbrojeném konfliktu v DRK.

V analytické části byly rozpracovány čtyři předpoklady teorie strategického znásilnění. Na základě zjištěných údajů byly tři z nich zhodnoceny jako relevantní a platné a jeden byl s těmito údaji v rozporu. Teorie strategického znásilnění považuje právě akt znásilnění za efektivní taktiku v bojích, jestliže dochází k vytváření strachu mezi civilisty, který omezuje svobodu pohybu. Na základě zjištěných informací lze konstatovat, že tato teze je v souladu s realitou, načež bylo možné tento předpoklad považovat za opodstatněný. Podle druhého předpokladu teorie strategického znásilnění může docházet ke zvyšování

vysídlování území, což vede ke snadnějšímu zisku dobývaného území. Na základě údajů o vysídlení, které uvádí, že do roku 2017 bylo v DRK vnitřně vysídleno 3,8 milionů lidí, lze sice považovat tento předpoklad za relevantní, ovšem je zřejmé, že velmi intenzivní vysídlování určitých území nebylo spjato pouze s válečným konfliktem v dané zemi a taktéž s ním spojeným sexuální násilím, ale bylo (a dosud je) dlouhodobým procesem. Třetí předpoklad uvádí, že při užívání sexuálního násilí v ozbrojených konfliktech dochází k demoralizaci společnosti, což postupně vede ke snižování vůle odolávat a bránit se. Tato teze teorie strategického znásilnění je jednoznačně platná, jelikož po celý průběh druhé války v DRK byl patrný demoralizační efekt, který civilistům snižoval vůli odolávat a bránit se. Poslední předpoklad teorie strategického znásilnění vnímá sexuální násilí v ozbrojených konfliktech jako efektivní taktiku, jelikož může zabránit vývoji určité skupiny snížením reprodukční schopnosti komunity, a tudíž dochází k mísení etnik. Ke snížení reprodukční schopnosti v ozbrojeném konfliktu v DRK docházelo. Zaprvé, jako důsledek sexuálního napadení, které s sebou neslo fyzická zranění jako prolaps dělohy nebo vnitřní a vnější krvácení a taktéž mrzačení pohlavních orgánů. Zadruhé, docházelo k oslabení intraetnických vazeb a etnické „čistoty“ v souvislosti s otěhotněním obětí. Napadené ženy nemohly najít vztah k plodu, jenž byl důsledkem sexuálního napadení, což víc, musely po sexuálním zneužití čelit ve své skupině ostrakizaci. Z těchto důvodů docházelo k dobrovolným potratům, což následně vedlo ke snížení reprodukční schopnosti komunity. Z tohoto důvodu lze tuto tezi taktéž považovat za opodstatněnou a platnou.

V analytické části byly zmíněny ještě další dva faktory, které bylo třeba zohlednit při zjišťování role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu. Vzhledem k lokalitě daného konfliktu bylo potřeba do analýzy zahrnout faktor rituálního znásilnění, které se právě v druhé válce v DRK hojně vyskytovalo. V rámci rituálního znásilnění se muži dopouštěli násilného sexuálního aktu na pannách s tím, že věřili, že tento akt jim dodá magickou sílu a neporazitelnost. Tento specifický typ sexuálního násilí nelze zahrnout do žádného předpokladu teorie strategického znásilnění, jelikož příčina tohoto sexuálního

napadení je spirituální a individuální. Do analýzy byl také zahrnutý faktor role pachatele, a to z důvodů přesnějšího určení role sexuálního násilí na ženách v daném konfliktu. Na základě zjištěných informací lze tvrdit, že pachateli byli především vojáci, kteří byli příslušníky nepřátelských milic, ale taktéž byli pachateli i vojáci, jež byli ve svém „domácím“ prostředí. Poslední skupinou pachatelů byli příslušníci mírových jednotek OSN, kteří se také sexuálního násilí na ženách ve válečném konfliktu v DRK dopouštěli.

Na základě všech těchto zjištěných údajů lze odpovědět na výzkumnou otázku, *jaká je role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu*. V rámci teorie strategického znásilnění byly tři předpoklady této teorie zhodnoceny jako relevantní a opodstatněné, přičemž pouze jedna teze byla sporná. Lze se tedy zprvu domnívat, že role sexuálního násilí na ženách v Demokratické republice Kongo byla strategická. Znásilnění je možné dle této teorie považovat v daném případě za efektivní zvláště z hlediska třetího předpokladu, jež uvádí demoralizující efekt znásilnění a s tím spojené snižování vůle odolávat a bránit se. Teorie by byla v rámci případu druhé války v Demokratické republice Kongo zcela relevantní, pokud by bylo zkoumáno pouze páchané násilí z hlediska nepřátelských vojsk. Problematika sexuálního násilí v DRK byla ovšem složitější, jelikož se zde nacházely individuální a spirituální případy páchaní sexuálního násilí (případ rituálního znásilnění) a také zde byla nejednotná role pachatele. Na základě těchto dvou podstatných faktorů není možné tvrdit, že role sexuálního násilí v konžském válečném konfliktu je pouze strategická.

Role sexuálního násilí na ženách v konžském válečném konfliktu byla na základě zjištěných faktů a analýzy problému vyhodnocena jako dvojitá. Zaprvé, lze tvrdit, že se jedná o novodobou zbraň, jež plní strategický účel. Zadruhé, se jedná o vedlejší a nevyhnutelný aspekt války, jehož příčina je s každým případem individuální. Může se jednat o spirituální příčinu, jako v případě rituálního znásilnění, může se jednat o genderovou nerovnost ve spojitosti s důrazem na maskulinitu a může jít též o biologicky naléhavou skutečnost, v rámci které je pachatel hnán vlastními fyzickými pudy.

Zdroje

Odborná literatura

- Baaz Eriksson, Maria a Stern, Maria. 2013. *Sexual violence as a weapon of war?: Perceptions, prescription, problems in the Congo and beyond*. Uppsala: Nordic Africa Institute.
- Bastick, Megan, Grimm, Karin a Kunz, Rachel. 2007. *Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications for the Security Sector*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.
- Boesten, Jelke. 2014. *Sexual Violence during War and Peace: Gender, Power, and Post-Conflict Justice in Peru*. New York: Palgrave Macmillan.
- Clark, John Frank. 2002. *The African Stakes of the Congo War*. New York: Palgrave Macmillan.
- Eboe-Osuji, Chile. 2012. *International Law and Sexual Violence in Armed Conflicts*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Eriksson, Maria. 2011. *Defining Rape: Emerging Obligations for States under International Law?*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Haskin, Jeanne M. 2005. *The Tragic State of the Congo: From Decolonization to Dictatorship*. New York: Algora Publishing.
- Reyntjens, Filip. 2009. *The Great African War: Congo and Regional Geopolitics, 1996–2006*. New York: Cambridge University Press.
- Turner, Thomas. 2007. *The Congo Wars: Conflicts, Myth and Reality*. New York: Zed Books.
- Záhořík, Jan. 2012. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Praha: Karolinum.
- Zaleski, Kristen. 2015. *Understanding and Treating Military Sexual Trauma*. Cham: Springer.

Prameny

- Amnesty International. 2004. *Mass rape: Time for remedies*. Praha: Amnesty International.
- Holen, Sine Vorland and Vermeij, Lotte. 2017. „Combating Conflict-Related Sexual Violence“. *NATO Review*. Dostupné na: <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/combating-conflict-related-sexual-violence/EN/index.htm> (19.4.2018).
- International Rescue Committee. <https://www.rescue.org>
- Němec, Jan a Štěrba, Václav. 2006. *Konžská demokratická republika (Aktuální situace, politika EU a členských států)*. Praha: Parlamentní institut.
- Ptáčnicková, Iveta. 2013. „Bezpečnost žen z perspektivy teorie feminizmu v mezinárodních vztazích: Sexuální násilí jako účinná zbraň války“. *Obrana a strategie* 13, č. 2. Dostupné na: <http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2013/2-2013/clanky/bezpecnost-zen-z-perspektivy-teorie-feminizmu-v-mezinarodnich-vztazich.html#.WuzGyMiFPIU> (28.3.2018).
- *Rape City: Democratic Republic of Congo* [dokumentární film]. Režie Fiona LLOYD-DAVIES. Washington, D.C. 2013.
- *Slzy Konga* [dokumentární film]. Režie Petr KAŠPAR. Česká republika, 2009.
- Stavrou, Vivi, Mengenthaler, Christina et al. 2013. „Sexual and gender-based violence in areas of armed conflict: a systematic review of mental health and psychosocial support interventions“. *Conflict and Health* 7, č. 16. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3750365/> (10.4.2018).
- The Hague Centre for Strategic Studies. 2013. *Coltan, Congo & Conflict*. Haag: The Hague Centre for Strategic Studies.

- United Nations. <https://un.org>
- United Nations News. <https://news.un.org>
- United States Institute of Peace. 2013. *Wartime sexual violence: Misconceptions, Implications, and Ways Forward*. Washington DC: United States Intitute of Peace. Special report.
- Walach, Václav. 2010. „Rozpadnutý stát: Případová studie Demokratické republiky Kongo“. *Global Politics*. Dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/rozpadnuty-stat-%E2%80%93-pripadova-studie-democraticke-republiky-kongo>
- Weiss, Herbert. 2000. „War and peace in the Democratic Republic of the Congo“. *Current African Issues*, č. 20. Nordiska Afrikainstitutet.
- World Health Organization. 2002. *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.